

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

SZERKESZTI

BOBULA JÁNOS.

TARTALOM:

Az építőművészet szépsége. — Az építészetről a parlamentben. — A téli kiállítás. — Egy benépesítésre alkalmas terület. *Halász Aladár*-tól. — A modern styl kérdéséhez. *Kornelius*-tól. — Az építészet az egészségügy szolgálatában. *B.*-tól. — A műegyetem kérdése. — *n.*-tól. — A pécsi új színház. — Képeinkhez. — Pályázatok. — Vegyesek. — Hirdetések.

M. N. MŰZÉUM KÖNYVTÁRA
Nyomtatv. Növedéknapló
1896. év. 1144. sz.

BUDAPEST, 1895.

»UNIO« könyvnyomda, Podmaniczky-utca 45. szám.

**Fehér mész nagyban és kicsinyben
saját mészgyárainból.**

Első magyar betonépítkezési vállalat,
márvány és cementáru-gyár
ezelőtt **MÜLLER KÁROLY.**

BUDAPEST, VI., GYÁR-UTCZA 39.

Elvállal

diszitmények, szobrok, fürdők, szökőkutak, medencék, vizeztartányok, vizelők, sírfoglalatok, sírkövek, kút-kagylók, vázák, erkélytartók, továbbá faburkolatok, fő- és melléklépesőzetek v. egyes lépesők elkészítését tetszés szerinti márványfajtából v. I-reudú Portland-Cementből, ép úgy készít mindennemű Butor-, tekeasztal márványlapokat előírás v. rajz szerint.

Kapubejárások, lépesőpihenők, folyosók, konyhák, erkélyek stb. burkolása márványmosaik és granit terrazzóval; továbbá kikövezések márványmosaik, keramit, kehlheimi és cementlemezekkel. — Járdák, udvarok, mosókonyhák, istállók, pinceraktárak, seprőzödék, szesz- és más Gyárak betonirozása I-a Portland-Cementből. — Beton-csatornázások, alapozások gépekhez stb. az építési helyen. — Nedves falak szárazzá tétele.

**Kőagyagsövek és árúk, valamint építési
anyagok nagyban és kicsinyben.**

Fő-képviselőt valódi angol pala-lemezekben Magyarországon és mellékterületeinkben. Vázlatok, költségelőrányszatok és rajzok kívánatra készíttetnek.

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

SZERKESZTI: **BOBULA JÁNOS.**

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VII., SZÖVETSÉG-U. 45.

hová a kéziratok küldendők.

→ **Megjelen évenként 12 füzet.** ←

Kéziratokat vissza nem küldünk.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.

Hirdetéseket felvesz a lap kiadóhivatala

Szövetség-utca 45. sz. a.

AZ ÉPÍTŐMŰVÉSZET SZÉPSÉGE.

Az emberi élet nem egyéb, mint elke-
seredett küzdelem a természettel, hogy a
végesség határai minél szűkebb körre
szoríttassanak. Évezredek lassú, szinte
észrevétlen munkája ez, melyet megkez-
dett az első ember és a mely folytonfoly-
vást folyik újabb és újabb évezredek-
keresztül, míg csak emberiség létezik. A
küzdelem megszűnése egyuttal az emberi
létnek a megszűnése volna, mert rugói
egyenesen és közvetlenül benne birják
alapjukat. Egyrésztől ugyanis a fizikum
anyagisága, másrésztől az abba lehelt
szellem szükségletei ezek, melyeknek ki
nem elégítése ilyen körülmények között
más nem lehetne, mint az enyészet. S a
míg a kezdetleges embernél az anyagi-
ság van előtérben, vagyis szükségletei
merőben reálisak és a szellem létezését
legfeljebb halvány csillámai sejtetik: a
fejlődési processus előrehaladásával mind-
inkább kiemelkedik az eszményi és maga
mellé rendelve az anyagiságot, átfonja
azt varázsával. A reális szükségletek nyo-
mában szellemi szükségletek is ébrednek,
melyek hasonlóképen kielégítést köve-
telnek. Egyenes kifolyása ez az emberi
lényeknek, mely arra törekszik, hogy
vegetatív existálása mellett szellemi ré-
sze is érvényesülhessen, s megközeiitse
az örökkévalót.

A szellemi szükségletek kielégítése a
művészet körébe tartozik, s megteremti
azt, a mit közönségesen szépnek neve-
zünk. A szép az ellentétek harmonikus
kiegyenlítése, illetőleg valamely tartalomnak olyatén alakban való megteste-
sülése, hogy átala a magasabb eszmény
kifejezésre juthasson.

A szép hatása kizárólag a kedélyre
irányul, mihez képest érvényesülésének
igen tág tér nyílik. Föltétlenül szükség-
szerűvé válik ott, a hol valamely alkotás
maradandóbb jelleggel céloztatik. Szép-

ség és maradandóság ugyanis együtt
jár, s egymástól el nem választható. A
szép örökre szép marad, függetlenül az
anyag folyton változó törvényeitől. Min-
denesetre magasabb szférája tehát a tö-
kéletesedésnek, mert a mindennapiság
szűk körét túllépve, a természetfelettihez
vezet.

Ha e tekinteteket szem előtt tartjuk,
igen könnyű belátni, hogy az építőművé-
szetnél különös gond fordítandó a szépre,
illetve a szép általános szabályainak al-
kalmazására annyival is inkább, mert
épen az építészet az, mely a szépet a
legközvetlenebb módon fejezi ki.

Az építészet — bár eredeti rendelte-
tése teljesen materialis okokra vezethető
vissza — a haladás és tökéletesedés foly-
tán megszűnik eme egyoldalú rendelte-
téssel birni, s egyenrangú jelentőséget
nyer az is, hogy alkotásaiba beléoltassék
a szellem bája is. Egyenesen közgazda-
sági érdek ez, melynek semmibe vevése
teljesen időleges becséssel bíró alkotások
létesítéséhez vezet. Mert csakis ama alko-
tás válhatik maradandóvá, mely magába
oltva birja azt, a mi minden korban és
mindenütt egy és ugyanaz: a szépet. A
szép az örök isteni, mely felülemelkedve
a mindennapiság véges voltán, független
tartalmától. A valóban szép építési pro-
duktum még romjaiban is értékes lesz,
egyedül azért, mert szép. Így vagyunk
az évezredek előtt létesült alkotásokkal.
Milliókat fektetünk be felkutatásukba,
ásatásokat eszközölünk, s mind e fárado-
zások célja, hogy még romjaikban is meg-
bámulhassuk.

Az építőművészet szépségének, mint
közvetlen létfeltételnek az elismerése ma-
nap, mondhatni, általános. Nincs művelt
ország, mely többé-kevésbé nem töre-
kednék arra, hogy építészetének mara-
dandóbb jelleget ne biztosítson, a mi

különben igen természetes dolog, hiszen általa nyer kifejezést a közszellem.

A mi minket érdekel, az hazai építészetünk. És itt sajnálattal bár, de mégis csak be kell ismernünk, hogy bizony nagyon sok a kívánni való. Nem is említve a vidéket, még fővárosi építészetünk is jóval hátrább van a többi kultur államok építészeténél. Sőt az sem merő ráfogás, hogy nálunk igen gyakran a szépek legelemibb szabályai sem tartatnak be, annak dacára, hogy a beruházások meglehetősen nagyok és mindenképen elegendők maradandóbb alkotások létesítésére.

Tény ugyan, hogy különösen az állami építkezéseket illetőleg, némi fellendülés tapasztalható, az egésznek összképe azonban nem egy ponton nemcsak hogy meg nem felelő, de határozottan botrányos. És e kifejezés cseppet sem szigorú, avagy túlzott. Minden egészséges és ép érzékű embernek meg kell botránkozódnia, valahányszor megakad a szeme a sok koloszális diszharmónián, mely különösen a bérházak nagy részén éktelenkedik. Hogy példát említsünk, van a Lövöldetéren olyan ház is, melynek részei valószínűs karikatúrák, nélkülözve úgy magukban, mint egymáshoz arányításukban a lehető legprimitívebb összhangot, mire különben alkalomadtán még visszatérünk.

Igazán csodálatos dolog, hogy e botrányos állapotot, mely szemérmetlen megtámadása a jó izlésnek, eltűrjük az illetékes körök. Hogyan egyeztethető össze a finomult érzékű emberiség szellemi kívánalmaival? A dolog annyival inkább csodálatosabb, mert köztudomású, hogy a ríktó színek használata tilos. Miért nincsen megtiltva az is, hogy az építkezé-

seknél a szépezet legelemibb szabályait figyelmen kívül hagyni nem szabad? Pedig hát ez utóbbi körülmény jogosultsága még nagyobb, mert nyílt megtámadása a közszellemnek. Nem a luxusról van itt szó, (óh, az a luxus!) hanem egyedül csak arról, a mi nagyobb gondosság mellett elkerülhető, különösen ama esetben, mikor e gondosságot maga a közérdek kívánja meg.

Azt említettük fejtegetéseink tolyamán, hogy a szépség a maradandósággal együtt jár, s a kettő egymástól el nem választható. Nálunk mégis másként cselekszenek, természetesen az egészséges fejlődés rovására. Mert nincs ragadósabb, mint a rossz példa, mely kellő intézkedések hián nagyon komoly következményekkel is járhat. Pedig a baj forrása nem is olyan messze fekszik, hogy esetleg háládatian munka volna hathatósabb eszközökről gondoskodni.

Az összes, e tekintetben felmerülő vizszasságok ugyanis onnan erednek, hogy fővárosunknak nincsen oly szerve, mely az egyesek önkényével szemben a jó izlés védelmére kelhetne. Egy szépezeti bizottság megalakítására van tehát égető szükség, mert nem elegendő csak az építési engedélyek megadása, hanem kell, hogy az ekként engedélyezett építkezések szépezeti követelményei is kijellettessenek. Szükség van e bizottságra annyival inkább, mert a közérdek az egyesek szeszélyének, avagy, a mi a leggyakoribb: tudatlanságának nem rendelhető alá. Hiszen ez valósággal az anarchia szankciója, mely nem a haladást, hanem a rombolást és önkényt helyezi előtérbe. Ha tehát igazában ebben kulminál hazai »építészetünk«, azon esetben mindenestre helyes (!) nyomokon halad.

AZ ÉPÍTÉSZETRŐL A PARLAMENTBEN.

Az utóbbi években tapasztalhattuk, hogy a parlament egyes tagjai érdeklődést tanusítanak az építészet iránt mint művészet iránt, mely mindenestre a szépművészetek sorozatában az első helyet foglalja el, mert alapját képezi a többi művészeti ágazatoknak. És ez helyessen van így, hogy a parlament tagjai is kezdenek érdeklődni az építő művészet iránt, mert bizonyára csak az a nemzet bír életjogosultsággal, a melynek érzéke van az építőművészet iránt.

Folyó évi november havi országgyűlések egyikén BARTOK LAJOS képviselő emlékezett meg az építészetéről és a következőket mondotta:

A mily rendkívüli jelentőséggel birt volna, hogy a millenaris ünnepségeket mindjárt a király nyitva meg, annak egész graddeureje jeleztessék, ép annyira sajnós, hogy ez elmarad, s másrészt sajnós az, hogy nemzetünk képességének csupán ipari oldalával fogunk tündökölni, annál kevésbé valódi művészi és szellemi

alkotásokkal, tanügyi fejlődöttségünk előhaladásával, Budapestnek művésziességével és magyarságával.

A milleniumon társadalmilag sem fogunk valami nagy eredményt elérhetni, mely egy organikus, öntudatos állam hatalmas aktió képességét, agilitását, előhaladását feltüntetné.

Hisz magának Budapestnek rohamos építkezése izlés tekintetében rendkívül sck kifogásolni valót hágy fenn. Nem szólván tervezetek hiányosságáról, a bevégtetlen munkáról, közterek teljes hiányáról pl. az épületeknek minőségéről, nem szolidság tekintetében, hanem bizonyára a csörgős sipkás házak előtt az izlés mosolyogni kényszerül. (Derűtség. Ugy van!) Van egy parlamentünk, mely üveggel van fedve. — talán azért, hogy ne dobalózzunk köveket? És ott van a Dunaparton egy másik parlament, annyira közel a Dunához, hogy mint egy — sűtkérező krokodilus hever a parton. (Derűtség.) *Ez a leglehetetlenebb izlés* s pedig tudomásom szerint a műépítők határozott szándéka ellenére érvényesült így. Képtelen stil a magas kupolás gothikum a melylyel nem fognak Európában találkozni egész Kopenhágáig sehoh. (Élénk derűtség) De azután középületeink is, a ministeriumok épületei is elhibázottak; ezek a tirnyes-tornyos rikitó, inkább feltűnésre, mint izlésre törekvő alkot-

mányok, az idegen előtt, a ki Münchenből, Párisból jön, a hol mindenütt stilt talál a maga eredetiségében, vagy klasszikus imitációkban, bizony nem fog valami megragadó benyomást gyakorolni. Egy amerikaián épülő város benyomása lesz ez, mely gőzerővel halad, de hova? maga se tudja. Volt egy hasonló korszak, a SZÉCHÉNYI korszaka. Akkor is építettek, SZÉCHÉNYI maga állott élére a materiális haladásnak és fejlődésnek, de azért az ő ideje alatt épült muzeum, lánchid, az akadémiának alapját vetvén meg,) mai napig is azok az épületek, melyekkel eldicsekedhetünk és melyekben a műizlés kritériumai feltalálhatók.

Hát nézzük a kiállításnak berendezését és fényét. Elismerem, hogy a minister úr igen helyes szempontból igyekezett ott bizonyos történelmi motívumokat representáltatni. Van egy épület pl. mely az összes magyarországi építkezéseket magában koncentrálja. Csodálatos, kissé talán barokk ötlet az egész, de talán tanulságos és sikerül kárpótolni a stil egységre nézve mégis a vajdahunyadi vár imitációjával. De azután az a tumultus, a mi ott uralkodik, apró-cseprő épületekkel, elől az igazgatósági épület izléstelensége: mindez egy vásárnak benyomását teszi, de nem egy ezredéves ünnepélynek.

A TÉLI KIÁLLITÁS.

Jelen alkalommal eltérünk ama sablontól, mely a kritikát hangzatos frázisokkal, tekintélyeskedő esztetikai elmefutatással átalánosítja, s kollektív eljárásában legtöbbször igazságtalanságot követ el a nélkül, hogy akár a művészetnek, akár a közönségnek szolgálattot tenne.

Az ideji kiállítás tartalmaznak nevezhető minden tekintetben, s érdekességét fokozza több külföldi hírességnek szereplése.

E kedvező körülmények alkalmat szolgáltat arra nézve, hogy a közönség közvetlen összehasonlításokat tehessen amazok és a mi művészeink között.

Tehát legelső sorban is arra buzdítjuk a szives olvasókat, hogy tessék mentől gyakrabban ellátogatni a hely-

színére, s alaposan átvizsgálni ezen érdekes sorozatot; mi pedig magunkra vállaljuk a lelkiismeretes ciceroné szerepét, ki készséggel áll meg minden kép előtt, hogy mindeniket részeltesse a megérdemelt figyelemben, mely eme káprázatos sokaságban elszóródik és gyakran kikerüli a szerényebb méretű, de talán nem kevésbé becses műveket.

E közlemény tehát egyszersmind katalógus gyanánt is szolgálhat.

I. TEREM.

1. *Imber Olaf* Eső után. Olajf. Művészettel reprezentálja címét.

2. *Ferency Károly*. Férfi arckép. Olajf. Mag. tulajdon. Igen hű képmás lehet; de veszedelmes szomszédja *Balló Edének Than Mórt*, a Nemzeti Muzeum képtár-

örét ábrázoló 4. sz. alatti arckép-e, mely ezen kiváló művész fölfogásának előkelőségével és előadásának finom technikájával hatja meg a szemlélőt.

3. *Jeanin György*. Rózsák. Olajfestm. Magánt. Eleven frissességgel hatnak.

5. *Veress Zoltán*. Hazafelé. Olajfestm. Keresetlen, egyszerű részlet, természet-hűen, kellemmel ábrázolva.

6. *Harrison Alexandre*. Tengeri táj. Olajf. Az előtéri hullámok kövesek. 14. sz. alatti Éjszaka címet viselő képén ellenben a párazatos levegőn átszűrődő holdfény rezgő csilláma annál sikerültebb.

7. *Piglheni*. Arckép. Olajf. Magánt. Zseniális fölfogás, valóságos moment fölvétel, melyen nincs nyoma a modell-ülés fáradságának vagy kényelmének.

8. *Mannheimer Gusztáv*. Miriam. Olajf. Eladó. Érdekes pose-tanulmány, de nem kép.

9. *Nodler Róbert*. Balaton. Olajfestm. Magánt. Huzamos tanulmányozásaiból eredő sorozatának egy jellemző példánya.

10. *Skutetzky Döme*. Feszület előtt. Olajf. Részletessége mellett nem válik kicsinyessé, hanem ép oly közvetlen frissességgel hat, mint maga a motívum.

11. *Lenbach Ferenc*. Női arckép. Olajf. Magánt. A világhírű nagymester modorát mutatja be: ezen az ő merész, sokat mondó ecsetvonásai, a mély és mégis világító erejű színek, melyek képén többé-kevésbé a gyöngyragyoló zomancára emlékeztetnek. — De 10 év előtti műveihez képest pongyola vázlatnál nem több.

12. *Karloussky Bertalan*. Arckép. Pasztell. Magánt. A művész zsenialitása kétségbevonhatatlan, de reklámfogásnak látszik az a keresett különtség és pózolás, melyből egész rendszert csinál.

13. *Halmi Arthur*. A muzeumban. Olajfestm. Jól esik szemünket e diszkrétan kezelt művecskén megnyugtatni, mely komoly régiségek és üde naiv gyermek alakok kontrasztjával hat.

14. Említve lett.

15. *Tornai Gyula*. Fatema. Olajfestm. Magánt. Oly színes és életteljes, mint egy gránátalma.

16. *Knopp Imre*. Reggel. Pasztell. Finom megfigyeléssel rajzolt tanulmány.

17. *Skutetzky Döme*. Oltár előtt. Olajf. Méltó társa az előbbinek.

18. *Herzl Kornél*. Az áldozó. Olajf. Eladó. Inkább áldozatnak néz ki.

19. *Révész Imre*. Vasárnap délután. Olajf. Erdemes munka; de nem eléggé eleven hatása.

20. *Ferency Károly*. Férfi arckép. Olajf. Magántulajdon. Régieskedő.

21. *Van Leemputten Frans* Prof. Hazatérő nyáj (április). Olajf. Jól kifejezi a hangulatot, azonban mégis nagyon körülményesen van megcimezve.

22. *Basch Gyula*. Férfi arckép. Olajf. Magánt. Nagyon sikerült képmás lehet; de mint kép érdektelen.

23. *Edvi-Illés Aladár*. Bagolyvár. Olajf. Kissé kemény hatása előző műveihez képest.

II. TEREM.

24. *Graf Henrik*. Fata Morgana. Olajf. Inkább rakétának néz ki.

25. *Br. Pury Edmond*. Velence mellett. Olajf. Eladó. Gonddal van festve.

26. *Leempoels József*. A sors és az emberiség. Olajf. A kép az ég felé emelkedő sokféle kezét ábrázol melyek fölött egy »Veronika kendője«-re emlékeztető, de fásultan közönyös arc által személyesített hatalmasság lebeg. A kép tárgya tulságosan elvont ahhoz, hogy mint kép érvényesülhessen. Inkább a poéták korlátlan birodalmához tartozik.

27. *Telepy Károly*. Német-Ujvár a homokhegyi utról. Olajf. Gyarapítja ama nagy sorozatot, mely a művészt a magyar tájfestők *Nestorá-vá* tette, ki mindazáltal ifju hévvel kezeli az ecsetet.

28. *Tornai Gyula*. Délibáb (egy arab mese után). Olajf. Hatásosan festett érdekes téma.

29. *László Fülöp*. Miss May amerikai urhölgy arcképe. Olajf. Magántulajdon. Zseniális egyszerűséggel ábrázolt lélektani portrait.

30. *Tölgyessy Arthur*. Napkelte a Kún-ságban. Olajf. Magántulajdon. Gondos tanulmányra valló mű.

31. *Telkessy Valér*. Arckép. Pasztell. Magánt. Egy szép fiatal lány tehetséges műve.

32. *Mac Ewen Walter*. Egy mese. Olajf. Értékes.

33. *Neogrády Antal*. Viszontlátás. (Endrődi költeményéhez.) Vízfestm. A költemény nélkül is magára vonná a figyelmet.

34. *Bruck Lajos. Ivánka Imre* ő nm. arcképe. Olajf. Magánt. Igen jellemző portrait.

35. *Kézdi-Kovács László.* Aratáskor. Olajf. A lomhán nyugvó viz és a lég-perspektiva igen sikerült.

36. *Böcklin Arnold.* Vadásznő. Olajf. Hatásos színek; de oly gyarló rajz, minőt csak ily nagy nevű művésznak szokás elnézni.

37. *Jendrassik Jenő.* D. G. úr arcképe. Pastell. Magánt. Diskrétül van kezelve.

38. *Karlovsky Bertalan.* Nő gitárnál. Olajf. Eladó. Az alak profilja igen finoman van rajzolva, s jól esően nélkülözi a modorosságot, mert duplán kárpótolja magát vagy a közönséget (?) a 43. sz. alatti »Női fej«-en. Olajf. Eladó.

39. *Mac Ewen Walter.* Igen vagy nem? Olajf. Érdekesen tünteti föl a művész ama tehetséget, mely szerint egyenlő virtussal kezeli a miniaturát ép úgy, mint a nagy méretű kompozíciót.

40. *Beck Ö. Fülöp.* Női tanulmányfej. Érem.

41. *Beck Ö. Fülöp. Mlle de L.* arcképe. Magánt.

42. *Kardos Gyula.* Hollandi lány. Olajf. Művészettel festett apróság.

44. *Kardos Gyula.* A zenekedvelő. Olajf. Oly bravurosan részletes, de egyszersmind oly lágy és levegős, mint a fénykép-apparatus kamerájának homály üveglapjára rajzolódó valóság.

45. *Rubovics Márk.* Egyszer volt hol nem volt. Olajf. Ugyanezen hatásra pályázik.

46. *Skutetzky Döme.* Kovácsműhelyben. Olajf. A művész ecsetjére vall.

47. *Rubovics Márk.* Sáros út. Olajf. A szituáció pikanteriájához képest nem elég könnyed.

48. *Csók István.* Merengő. Olajfestm. Eladó. Csiszolt kemény.

49. *Rubovics Márk.* Esernyő javító. Olajf. Eladó. Közvetlen hatása.

50. *Böcklin Arnold.* Aldozió ünnep. Olajf. Függeszszük föl ítéletünket a nagy név nymbusa előtt, melyet számos csodás hatású és rendkívül egyéni műveivel szerzett messze földön.

51. *Alma Tadema Laurence.* L. Lowenstam arcképe. Olajf. Magánt. Az ő műmetszőjét ábrázolja félhomályos világításban, a midőn éppen a híres angol egy művét reprodukálja.

52. *Peske Géza.* A két mákvirág. Olajf.

Magánt. A névsor nélkül is ráismernénk a rokonszenves zsánert üző művészre.

53. *Veress Zoltán.* Egy nóta. Olajf. A nyugtalanságig mozgalmás, de művészettel van festve.

54. *R. Fleury.* Női arckép. Olajf. Magánt. A párisi salon ünnepelt nagysága e képen állítólag *Baskirtscheff Marie, Bastien-Lepage* tanítványát mutatja be a közönségnek, mi fokozza a mű kiváló érdekességét.

55. *Lenbach.* Férfi arckép. Olajf. Magánt. Rendkívül jellemző mű.

56. *Harrisson Alexandre.* Pásztoróra. Olajf. Hibás címezés; mert valószínűleg inkább gombaszedő lehetne. Igen finom megfigyeléssel van festve.

57. *Ferraris Artur.* Női arckép. Olajf. Magánt. E gyorsan a hir szárnyára kapott művész utóbbi képei s tehát ez is sok ellentétes véleményre szolgáltatott okot. Azonban a szóbeszéd — úgy látszik — nem csökkenti sem munka kedvét, sem megrendelőinek számát; mert a bécsi tavaszi kiállításon is több művel szerepelt.

58. *Verstraete Théodore.* Matinée d'Aout sur la mer — Blankenberg. Olajf. Hangulatteljes.

59. *Vastagh Géza.* A megszökött bika. Olajf. Nem csak jól megfesteni, hanem érdekesen szerepeltetni is tudja modelljeit.

60. *Szinyei Merse Pál.* Hóolvadás. Olajf. A hegység havas régióinak emberi lábnyomtól ritkán érintett komoly magánya, s a szegény megfagyott vándor vagy turista hullája egy egyszerű szomorú esemény tragikumánál nem appellál több hatásra, tehát éppen ebben rejlik kedélyünkre gyakorolt hatásának titka.

61. *László Fülöp.* A múlt emlékei. Olajf. Pendantja a III. terem 69. számú *Hulló falevelek* címet viselő képe. Olajf. A pszichologiai finomsággal festett alakok a kiváló portraitistára vallanak e zsánerekben is.

62. *Skutetzky Döme.* Tanulmányúton. Olajfestm. Művészettel festett félhomály, melyből az alakok színes elevenséggel válnak ki.

63. *Mannheimer Gusztáv.* Jó éjt. Olajf. Eladó. Szépen adja vissza a tropikus égőv levegőjének éji hangulatát.

64. *Herrmann Hans.* Velencében. Olajf. Színes, de lapos.

65. *Telepy Károly*. Szklabina vára. (Mátyás király által elfoglalt Griska vár.) Olajfestmény.

III. TEREM.

66. *Kann Gyula*. Kertben.

67. » » Disznó-ólban. Olajf. Mindkettő frissen kezelt, eleven hatású.

68. *Olgyai Olgyay Ferenc*. Nyári vázlatok. Olajfestm. Nem bírja még kifejezni kellően, a mit mondani akar.

69. *László Fülöp*. Már említve lett.

70. *Richir Herman*. Emlék Malmaisonból. Olajf. A sárga szín scálája a kiváló portraistától.

71. *Thedy May*. Prof. Vége a dalnak. Olajfestm. Nem sikerült mű; színei ólmosak.

72. *Baditz Ottó*. Alkony. Olajf. Szinben szép.

73. *Sziryei Merse Pál*. Pipacs. Olajf. Kissé kemény, mintha éles üvegen néznők, hanem mindannak dacára levegős hatású, napsugaras, eleven részlet.

74. *Munthe L.* A tél az erdőben. Olajf. Művészettel van ábrázolva.

75. *Rotta G. Silvio*. Elhagyott vár. Olajf. Szellemes ötlet. Az ember szinte hallani véli a sivitó szélrohamot, mely ezen árnyalatokat magával sodorja.

76. *De Migl Árpád*. Búcsúzás. Olajf. Sok megfigyelés van benne, de édeskés.

77. *Wostry Carlo*. A három grácia. Olajf. Graciositás nélkül.

78. *Boover T. Austen*. Friss fekvőhely. Vízfestm. Remek.

79. *Forbászi Aranyossy Ákos*. Egy öreg asszony. Olajf. Gondos tanulmány.

80. *Brown Karl*. Saját arcképem. Olajf. Érdekes egyéniség és érdekesen van festve; de talán még is szerénytelenség hogy 1300 frtért kínálja megvételre.

81. *László Fülöp*. Gróf Chotek Bohuslav cs. és kir. o.-m. követ Drezdában. Olajf. Magánt. Félremagyarázható arctypus.

82. *De Migl Árpád*. Várt látogatás. Naiv.

83. *Bruck Hermina*. Csendélet. Olajf. Sok műérzékkel festett, színes összeállítás, különösen frissek a szilvák.

84. *Kegyes József*. Kukoricát sütő fiú. Olajf. Keményen van festve, de jól megfigyelve.

85. *Koroknyai Ottó*. Arckép. Olajfestm. Érdekes festmény.

85. *Spányi Béla*. Est. Olajf. A művész

ismert egyéni fölfogása és modora; csak a hatás kétes: naplemente vagy holdföljötte-é?

87. *Burgel Hugó*. Holdvilágos éj. Olajf. Sikerült felhő-tanulmány.

88. *Kúnfy Lajos*. Tanulmány. Olajf.

89. *Kernstock Károly*. Arckép. Olajf. Magánt. Műérzékkel készült.

90. *Willich Eperjesi Károly*. Egy szívügy. Olajf. Kissé erőtlen, de kedves hatású tárgyánál fogva.

91. *Baudouin P. Albert*. Mezei ebéd. Olajf. Életteljes.

92. *Benlliure v Gil José*. Processione del Corpus Domini in Assisi. Olajf. Kellő távolságról nézve e művet, nem csodálnók, ha a rendkívül plastikus hatású tisztelendő atyák még járni is tudnának.

93. *Straszer Arthúr*. Vízholdó leány. Gipsz-szobor. Kitünően egyensúlyoz.

94. *Docharty Br.* Notre-Dame. Olajf. Erőtlen.

95. *Mérő István*. Udvar-részlet. Olajf. Friss, kedves apróság.

96. *Edvi-Illés Aladár*. Részlet Bodrog-Keresztúrról. Olajf.

97. *Edvi-Illés Aladár*. Tájkép Alsó-Zsolcáról. Olajf. Gondos tanulmányra vallanak.

IV. TEREM.

98. *Innocent Ferenc*. Női arckép. Olajf. Magánt. Porcellán-baba.

99. *Rippl-Rónai József*. Tájkép. St. Molo vidékéről. Színes rajz. Még az sem.

100. *Kann Gyula*. Saját arcképem. Olajf. Magánt. Gyöngébb, mint tájképtanulmányai.

101. *Kuehl*. Rokkantak háza. Olajf. Eladó. A fejek mind egyformán vörösek, holott az ilyen rokkant öregek inkább fakó színűek.

100. *Richir Herman*. Női arckép. Olajf. Magánt. Virtuozitással ábrázolja e hölgy beszédes vonásait.

103. *Innocent Ferenc*. Merengés. Olajf. Az act kemény, krétás.

104. *Bunny C. W. Rupert*. Mme de Malonyay arcképe. Olajf. Magánt. Ólmos, szürke.

104. *Grünwald G. Imre*. Erdő mélyében. Természetes hatású.

105. *Balló Ede*. Gróf Csáky Albin arcképe. Magánt. Kettős érdekességgel köti le a figyelmet.

107. *Knopp Imre*. Utolsó öltések. Többet ér, mint a mennyit mutat.

108. Br. *Pury Edmund*. Ellena. Olajf. Festői és kedves.

109. Br. *Pury Edmund*. Velence mellett. Olajf. Rutinnal készült.

110. *Frédéric León*. Üdvözülés. Az antipathikus fölfogás a technika értékének rovására hat.

111. *Straszer Arthur*. Az indus imája. Terracotta szobor. Erőteljes tehetséget árul el.

112. *Pállya Celesztin*. Dülő-út. Olajf. Még hibáival is zseniális.

113. *Kann Gyula*. Fürdőházikók a Balatonon. Olajf. Nagyon sok műérzékre valló frissesség.

114. *Kann Gyula*. Utca Balaton-Berényben. Olajf. Gyöngébb.

115. *Mannheimer Gusztáv*. Hazafelé. Olajf. Szinvázlat egy megfestendő képéhez; tehát úgy bírálendő el.

116. *Ábry León*. Csatártűz. Olajf. A híres francia ismert alakjai.

117. *Morris*. Május elseje a tengeren. Olajf. Ép a frissesség hiányzik belőle.

118. *Mannheimer Gusztáv* Incselkedés. Olajf. Lapos.

119. *Jendrássik Jenő*. Béküljünk ki. Kedves hatású »salon-darab«.

120. *László Fülöp*. Gregorius ő emenciája, a bolgár metropolita. Olajfestm. A bolgár fejedelem Ő Felsege tulajdona. A művész jelenleg szereplő műveinek diszpéldánya.

121. *Telepi Károly*. A németujvári vár udvara. Olajf. Semmi újat nem mondhatunk a művész érdemeinek méltatására.

122. *Firle Walter*. Kertben. Olajfestm. Még jobbat is láttunk tőle.

123. *Spányi Béla*. Őszi hangulat. Olajf. A tavaszi kiállításon, mint kis vázlatot, bámulta a közönség.

124. *Courtens Franz*. Éj. Olajf. Érdekes.

125. *Von Wierusz-Kowalski Alfréd*. Farkastámadás. Olajvázlat. Sok tudásra valló, de kemény hatású.

126. *Wostry Carlo*. Incselkedés. Olajf. Drastikus.

127. *Baditz Ottó*. Férfi-arckép. Olajf. Magánt. Gyöngé produktum.

V. TEREM.

128. *Koroknyai Ottó*. A négy miesenbachi paraszt. Olajf. Színes élclapalakok.

129. *Szlányi Lajos*. Tájkép. Olajf. A művész hihetőleg igen sokra viszi a káposztás kertekkel.

130. *Tölgyessy Arthur*. Vasárnap délután. Olajf. Nem paraszt lány, hanem modell.

131. *Horti Pál*. Piazza Tartini. Olajf. Hubay Jenő úr magántulajdona. Hiányzik a stoffazs.

132. *Reid R. John*. Vásár. (Hollandia). Olajf.

133. *Bruck Hermina*. Besnyői táj. Olajf. Levegős, meleg hangulat.

134. *Koroknyai Ottó*. Alaptalan féltékenység. Olajf. Defregger alakjai, az ő szelleme nélkül.

135. *Spányi Béla*. Részlet a Verbas völgyből (Bosznia). Olajf. Sok műgondtal van festve, de még sem tökéletes mű. Hibás az előtér perspektívája.

136. *Pályf József*. Hazafelé. Olajfestm. A boldogult Greguss János modorára emlékeztet.

137. *De Brito José*. Mme de Brito arcképe. Olajf. Magántulajdon. Lány kezelése.

138. *Bandouin P. Albert*. Pálfalva. (Magyarország.) Kevésbé színes.

139. *Gueldry F.* A Marne folyón. Olajf. Olyan, mint egy szinehagyott kelme.

140. *Büttner Helén*. Anyai szeretettel. Pastell. Figyelmes, rutinra valló tanulmány.

141. *Linton D. James*. P. R. S. Csirkék etetése. Olajf. Nagyon egyéni felfogás, de a természetes hatás rovására.

142. *Katona Nándor*. Őszi tájkép. Olajfestmény.

143. *Neogrady Antal*. Lesben. Olajf. Jól hat.

144. *Neogrady Antal*. Nem adom oda. Vízfestm. Helyenként kellemes, de reklámkép.

145. *Pállya Celesztin*. Országúti jelenet. Olajf. Mindig rá lehet ismerni.

146. *Mac Ewen Walter*. Fialat hollandi leány. Olajf. Becses kis darab.

147. *Joris Pio*. Római zöldségáros. Olajf.

148. *Thein Miksa*. Gyászban. Olajf. Kellemesen hat.

VI. TEREM.

149. *Grünwald Gy. Imre*. Hazafelé. Olajf. Különösen a bivalyfejek vannak nagy közvetlenséggel megfigyelve.

150. *Mundlik Oszkár*. Ragusa. Olajf. Nem oly hálás hatású, mint a minő részletességgel adta elő a tehetséges fiatal művész.

151. Swan. Párducok. Olajf. Mintha csak vattával lennének kitömve.

152. Karvaly József. Egy fohász. El van rajzolva.

163. Rul Henry. Téli napsugarak.

154. Koszkol Jenő. Csendélet. Vízfestm. Hatásos rutin.

155. Zilzer Antal. Férfi-arckép. Olajf. Talán inkább »tanulmányfej«.

156. Br. Horváth Ferencné, Vincenti René. Fellah nő. Olajfestm. Kemény kezelés.

157. Koszkol Jenő. A mit szeretek. Vízfestm. Igen kedves.

158. Györök Leo. Momfredonia réve, Olajf. Sok egyéni érzésre vall.

159. Simonyi T. Falusi idill. Olajf. Színes, de kemény.

160. Albert Adolf. Tájkép.

161. Ujváry Ignác. Est. Olajf. Finom érzéssel festett hangulat.

162. Özv. Komócsy Józsefné. Arckép. Olajf. Az arckép igazán nagyon sikerült munka, mely egymagában is elegendő arra, hogy festőjét legelső rangú festőink sorába emelje. Egyik laptársunk azt írja róla, hogy intenzív haladást jelez *Komócsyné* tevékenységében, másik laptársunk pedig azt írja, hogy női festőink között ő tűnik fel *szorgalmas és ügyes* munkájával. Mi a magunk részéről annyival is inkább aláírjuk e nyilatkozatokat, mert a festmény művészi szempontból sem hagy kifogásolni valót. A mit sajnosan a leggyakrabban nélkülöz a festmények java része: a *művészi érzés* az, mely *Komócsyné* képéről visszatükröződik. A kép egyedüli hátránya az, hogy térkép dacára, az alak karosszékbe helyeztetett el, mely alakzatban lehetetlen volt a kezeket úgy elhelyezni, a mint azt a kép imponálása megkövetelte volna. Ha már *karosszék* kellett festeni mindenestre, akkor kár volt a szép alakot természeti nagyságában elő nem tüntetni, mely esetben tökéletesen érvényre juthatott volna. Dacára azonban mindennek, *Komócsyné*-ről méltán elmondhatjuk, hogy női arcképtestőink közt az első helyet foglalja el, s így annál inkább sajnálandó ama körülmény, hogy ezt a kiváló művészi erőt az állam nem részesíti jobb támogatásban, a mit ő egymaga is megérdemelné, tekintet nélkül az elhalt férje érdemeire.

163. Verhas Jean. Tengerparton. A híres művész állandó témájának egy variense.

164. Szalay Károly. Tanyai kép. Olajfestmény. Igénytelen situatio, érzéses előadás.

165. Docharti br. Erdő-részlet. Olajf. Nem eléggé levegős.

166. Holmi Arthur. Kellemetlen helyzet. Olajf.

167. Brodszky Sándor. A Dunn mentén. Olajfestmény. Reprezentálja a régi iskolát.

168. Katona Nándor. Naplemenet. Gyöngé.

169. Lenkeiné-Hofman Ilona. Tót trifolium. Olajf. Nincsenek eléggé egyenitve.

170. Bachrach (Bareé Manó). A két ujonc. Az öreg alak testének rajza bizonytalan.

171. De Migl Árpád. Virágszedő. Olajfestmény.

172. Koszkol Jenő. Csendélet. Vízfest. Nagy rutinjának bélyegét viseli magán, de lelkiismeretlenül van készítve; egyik szőlőszem olyan, mint a másik; erőben, színben, semmi perspektiva.

173. Kovách Károly. Haragszom rád. Olajf. Jó úton van,

174. Nagy Ignác. Őszi csendélet. Vízf. Koszkol appendixe, s talán rövid időn vetélytársa.

175. Bruck Miksa. Erdő részlet. Olajf. Napsugaraktól bearanyozott, hatásos impressió.

176. Ujházy Ferenc. Clerysantemum. Olajf. Édeskés simaság.

177. Thein Miksa. Női arckép. Olajf. Lágy hatása.

178. Papp Sándor. Férfi arckép. Olajf. Nincs teste.

179. Kézdi-Kovács László. Téli hangulat. Olajfm. Igen sikerült.

180. Linton D. James. A Elstead in Surrey. Olajf. Társa előző művének.

181. Gagliardini Julien G. Conse partja Anvergueben. Olajf. Élénk hatása, friss kezelésü.

182. Harrison Alexandre. Muló vihar. Olajf. Túlszelid címéhez képest.

183. Grünwald Gy. Imre. Malom alatt. Olajf.

184. Horti Pál. A fasorban. Olajf. Ügyesen kezelt, de színben hideg.

185. Túri Gyula. Asztalbontás. Olajf. Arcképcsoport, mely nem bírja érdeklődésünket fölgerjeszteni.

186. Neogrády Antal. Hajtás után. Olajf. Hiányzik belőle a közvetlenség.

187. Neogrády Antal. Pendantja.

188. Boruth Andor. Női arckép. Jól hat.

189. Horti Pál. Erdő-részlet. Olajfestm. Festői beosztás, friss kezelés.

190. Karvaly Mór. A bünös. Olajf. Sok jó részlet van benne.

191. Pállik Béla. Tehenek a lápon. Olajf. A művész esetjére vall; de a ki oly utolérhetlen specialista, mint 199. sz. műve is mutatja, szinte kár, hogy más tárgyhoz is nyul.

192. Bosznai István. Részlet a debreceni vásárról. Kár, hogy az előtér és háttér alakjai közt nincs levegő.

193. Wilhelmson. Halász - asszonyok. (Svédország.) Olajf. Bágyadtság impressióját kelti.

194. Szlányi Lajos. Tájkép. Olajfestm. Ismét káposzta, de a jobb fajtából.

195. Ujházy Ferenc. Tilos a koldulás. Olajf. Modoros.

196. Gueldry F. A halászok. Művészi.

197. Frenzel Oszkár. Vetélytársak. Olajf. Vastag jobban festi meg.

198. Nadler Róbert. Zsellérház. Felkán. Olajf. Lelkiismeretes tanulmány.

199. Említve lett.

200. Fcrency Károly. Tyúketetés. Olajf. Test nélküli fa-baba.

201. Aumonier Jakab. Ann völgyében. Olajf. Unalmas.

202. Verstracte Theodore. Juniusi est Zeelandban. Olajf.

203. Szenes Fülöp. Férfi arckép. Olajf. Jól van festve; de rosszul van megvilágítva.

204. Koszkol Jenő. Csendélet. Vízf. Jobb, mint a szülő.

VII. TEREM.

205. Knopp Imre. Tanulmány. Pastell. Megyfigyelésre vall.

206. Rippl-Rónai József. Arckép. Szenes rajz. Talán inkább szintelen?

207. Vaszary János. Szeptember. Olajf. A vörös szín kelleténél jobban dominál.

208. Mannheimer Gusztáv. Éj Caprin. Olajf. Egyéni fölfogással és művészettel előadva.

209. Tornay Gyula. Előkészület a reggelihez. Olajf. Társa a »Fatemá«-nak.

210. Karlovsky Bertalan. Arckép. Olajf. A keret sarkából erőlködik a keretbe, mit ő maga is igen kellemetlen szenzációnak tart; ezt tükrözik vissza savanyu vonásai.

211. Zügel Henrik. Kecskék. Olajf. Nagy rutnira valló eleven közvetlenség.

212. Joris Pio. Lakodalom Palomboron. Olajf. Unalmas hatása.

213. Vaszary János. Szabad fürdő. Olajf. Bengáliai világítás és komikus hatás.

214. Lotz Károly. Arckép. Olajf. Ismerősök igen hasonlóknak tartják.

215. Ferraris Arthur. Női arckép. Olajf. Szín nincs.

216. Bunny V. W. R. Tengerparton. Olajf. Élénk színérzékénél fogva érdekes.

217. Veress Zoltán. Gyermek arckép. Olajf. Kedves baba; de nyugtalanná tesz a foltok.

218. Thein Miksa. Felébred. Ismét profil; hanem ismét előnyös.

219. Rippl-Rónai József. Gyermekfej. Pastell. Zseniáliskodás.

220. Linton D. James. Portia. Shakespeare: »Velencei Kalmár«-jából. Vízf. Nagyon körülményes cím egy ily esetleges tanulmányhoz.

221. Fényes Adolf. Egy öreg asszony. Olajf. Festői felhasználása a modell típusának.

222. v. Defregger. Erdő-örök. Olajf. Reprezentálja a világhírű művész kedély- és kellemdús ecsetjét.

223. Straszer Arthur. Nero Rabszolgája. Gipsz-szobor. Figyelemre méltó.

224. Vastagh György. Női arckép. Olajf. A művész ismert modora, melylyel soká dominálta Magyarországon a festészet ezen terén.

225. Bosznai István. Somogyi aratók. Olajf. Kár, hogy nem levegősebb.

226. Simm Franz Reszromen. Olajf. Nem elég könnyed.

227. Herzl Kornél. Bretagnei lány. Olajf. Hihetőleg életteljesebb alakok is teremnek azon földön, mint eme elzülött bonnetypus.

228. Kriesch Aladár. Női arckép. Olajf. Kegyelet tárgya.

229. Brodszky Sándor. A margitszigetről. Olajf.

230. Brodszky Sándor. Rigger a Balaton partján. Olajf. Nem mondhatunk újat róla.

231. Nádler Róbert. Patak részlet Szepes-Szombatról. Olajf. Kár, hogy a stafage-alakok oly naiv módon kezdetlegsek.

VIII. TEREM.

232. Csók István. Olajf. Női arckép. A Báthory Erzsébet zseniális részletei után bizony kár volt eme gyarló festménynyel a közönség ítéletét provokálni.

233. Révész Imre. A hit. Olajf. Száraz.

234. Muhl Emil. Menekülés Egyiptomba. Olajf. A vászon igen impozáns méretekkel bír, a nagyság is a hatás egy részét teszi, tudták ezt már a régiek is; de mentől nagyobb valami, annál több gazdaságot kívánnak meg a részletek s a hol ez nincs meg, ott ürességet jelent.

235. Vajda Zsigmond. Arcképcsoport. Olajf. Különös gyönyörűségére szolgálhat a megrendelőknek.

236. Cogen Felix. Boldog öregség. Olajf. Elcsépelet szituáció.

237. Repm Jefimovits Ilja. Kozákok válasza a szultán ultimátumára. Olajf. Ő Felsége az orosz czár tulajdona. A kiállítás legértékesebb műve. Rendkívül élettéljes kompositio, melynek minden egyes alakja tipikusan szerepel e félelmes csapat rettenthetlen harcvágyának, szilaj cynismusának illusztrálására. De mindazonáltal bátorkodtunk észrevenni, hogy jelentékeny rajzhibák is vannak benne.

238. Mackensen Fritz. Istentisztelet. Olajf. A harckészség szomszédságában a vallásosság szelid békéje, sikerült kontrasztot képez, az elhelyezés által is. E nagy vászon rendkívül finom detailérezéssel van benépesítve, s még is az egész egy egységes hangulat foglalja össze, mely mint ájtatos templomi ének — lágyan peng el a háttér perspektívájába.

239. Bunny C. W. Rupert. Pastorola. Olajf. Szinei nehezek.

240. Goldreich Géza. Régi emlékek. Olajf. És uj fű.

241. Spányik Kornél. Szeut Norbert megtérése. Olajf. Dekorativ hatású.

242. Collin. Ébredés. Olajf. Nem csontokat és izmokat tartalmazó emberi test — pedig a legszebb nő is csak abból van alkotva, — hanem ez cukrász-bravour. De ép abban rejlik a nehézség, hogy a költők pazar jelzőit provokáló szépség mellett mindig érvényesüljön a természet igazsága.

243. Brandl G. Lelki viszhangok. Olajf. Mesterkélt.

244. Keleti Gábor. Budapest. Olajf. A szemlélő inkább elhinné, hogy Ams-

terdám; mert a mi napsugaras fővárosunkban egészségi viszonyainak leegyszerűsödettebb szidalmazói legszárazabb kanikula idején sem találnak annyi port és piszkot, mint a mennyit e kép föl-tüntet.

245. Dudits Andor. A fiumei Podesta a kiküldött királyi biztos jelenlétében fölolvassa Mária Terézia királynő 1779. évi adománylevelét, melylyel Fiume szabad várost és kikötőt mint külön csatolt országrészt Magyarországhoz kapcsolja. Fiume város rendelése a Municipio számára. Nem koncentrálna a hatást, s azért az egész hidegen hagyja a szemlélőt.

246. Márk Lajos. A szerződés nélküliek. Olajf. Mozgó elevenség van benne, — de kisebb mértékben talán jobban hatna. — Sikerült a Kardos Gy. festőművész profilja.

247. Dame von Charles. Virágszedés az Autilles-fokon Nizza közelében. Olajf.

248. Collin. Fiatal leány. Olajf. Ismét egy testetlen fantom.

249. Viniegra J. Lasso Salvador. Autes de la corrida. Olajf. Kellemes hatású.

250. Stuck Franc Prof. A Sfinr. Olajf. A szerelemnek köveket lánggra lobbantó örvényes mysticismusát allegorizálja; előadási modorában pedig egy szobormű plasticitásával bír.

251. Joanovits Pál. Albán korcsma. Olajf. Élettéljes mozgó alakok, de a kivitel kemény.

252. Ipolyi Sándor. Krisztus megtéríti a hitetlen Tamást. Olajf. Műgonddal készült kompositio, mely át van hatva a szent legenda szellemétől. A Krisztus test átszellemült, világító; de azért az emberi formák és minőség minden jelét magán viseli s ezért az igazság meggyőző erejével hat.

253. Thompton Gabriel. Tájkép Mittel Frankenből.

254. Halmi Arthur. A borbélynál. Olajf. Bájos hatású.

255. Vastagh György. Női arckép. Olajf. Kevésbé jó; az alak poseja merev.

256. Plock Hermann. Esthangulat. Olajf. Természethű.

227. Fényes Adolf. Plityka. Olajf. Igen érdekesen van előadva. Látszik, hogy előbb tanulmányozta tárgyát.

258. Bergmann Julius. Hazatérés. Olajf. Művészettel adja vissza a közvetlen természetűséget.

259. Krupka Ferenc. Férfiarckép. Olajf.

260. Hercl Kornél. Poe Edgár megírja »A holló« c. költeményét. Olajf. Egy correspondáló jockey, meg egy kezes holló.

261. Rouband F. Egy örmény falu pusztítása. Olajf. Ugy a csoportosításban, mint színben művészi hatású.

262. Eisenhut F. Mámorban. Olajf. Az alak túl nagy.

263. Ferency Károly. Ádám. Ez még a Dárwin elméletnél is kevésbé hizelgő genesis, mely az emberi faj eredetét egy hüiyére vezeti vissza.

264. Kúnfy Lajos. Tanulmány a Jeremiás prófétához Olajf.

A folyosókon még érdekes apróbb képek és Vágó vázlata, valamint egy pár becses szobormű látható.

EGY BENÉPESÍTÉSRE ALKALMAS TERÜLET.

HALÁSZ ALADÁR-tól.

Tagadhatatlan, hogy a lefolyt két utolsó évtized alatt a főváros gazdasági fejlődésében valóban bámulatraméltó eredményeket mutathat fel. Tény az is, hogy ez a fejlődés kiválólag a főváros pesti oldalára szorítkozott, míg a budai rész e gyors fejlődéssel lépést tartani nem tudott. Ez az egyenlőtlen előrehaladásnak következménye ma már az, hogy Budapest balparti részének fejlődése a szükséglettel egyenes, de a térrel fordított arányban áll.

Annál inkább elismerésre méltó tehát a közmunkák tanácsának legujabban tett az a javaslata, hogy székes fővárosunk atyáskodását az eddig vajmi kevés figyelemben részesült budai, s kiválólag ennek II. és III. kerületi részeire végvalahára kiterjessze. Nemcsak a méltányosság teszi kívánatosá a szabályozást, hanem a direkt szükségszerűség, hogy fővárosunk egészséges, és célszerű irányokban népesedjék. És e tekintetben a budai oldal előtérbe helyezése minden kétséget kizárólag helyes és öntudatos.

A közmunkák tanácsa e kérdés tanulmányozása körül lehető körültekintéssel járt el, s mindenesetre dicséretére válik a tervezetnek, hogy míg egyrészt Buda gyökeres organizációját tartja szem előtt, másrészt sulyt fektet arra, hogy az ekként a szabadabb mozgásra alkalmassá tett részek a főváros világvárosias fejlődésnek indult részével minél közvetlenebb kapcsolatba hozassanak.

Midőn azonban a gyors haladás előfeltételeinek fontosságát hangsúlyozzuk, a felvetett eszme tartalmát nem látjuk teljesen kimerítve. Egyenrangú jelentőséggel bír ama kérdés is, mely területek tulajdonképpen azok, a melyek felé a haladásra ekként alapot nyert népesedés gravitáljon? A kérdés kétségtelenül fon-

tos, s érdemes arra, hogy vele bővebben is foglalkozzunk annál inkább, mert a budai oldal hegyes-völgyes vidéke nagyobb rendű építkezések létesítésére nem minden részében alkalmas és célszerű.

Olyan területeken válhatik csak kívánatosá a jelentékenyebb terjeszkedés, melyek úgy közlekedési, mint esztetikai szempontból hivatvák arra, hogy a székes főváros összhangját minél előnyösebben kiemeljék. Ennek a kérdésnek érdemleges tárgyalása és kellő méltatása idejekorán elejét veheti azután ama gyakran átélt szomorú tapasztalatoknak, melyek a bölcs és mérsékelt megfontolás hiányának közvetlen folyományai.

És ha mind e fentebb érintett tekinteteket szem előtt tartjuk, figyelmünk önkéntelenül is ama területre irányul, mely a budai rész II. és III. kerülete között a Margit-szigettel átellenben terül el. Ez, mondhatni, fővárosunk legszebb része, s kedvező helyzeténél fogva különösen alkalmas arra, hogy a főváros tovább fejlődésénél lehetőleg előtérbe helyeztessék. A kérdéses Kis- és Nagy-Szemlőhegy, Pálvölgy, Józsefhegy, Zöldmál és Csatárka nevű dűlők nem régen még virágzó szőlőterületek voltak, s a »főváros«-nak kedvenc kiránduló helyét képezték. Manap e telkek még meglehetősen elhanyagolva, s csak egypár épülő villa engedi sejtetni, hogy néhány érdeklődő nagyobb jelentőséget tulajdonít a terület jövő fejlődésének.

Ujabbán hosszas szorgalmazás eredményének gyümölcseként a közmunkák tanácsa is figyelmessé lett e terület iránt, s az erre vonatkozó szabályozási tervezet, valamint a benépesítésnek más, ugyszólván előfeltételei *papiroson* megvannak már, sőt a Szemlőhegy magasabb részére a Józsefhegyre a vízmeden-

cét építik is. Sajnos azonban, hogy az azon vidék legmagasabb helyén, a közmunkák tanácsa által közcélra szánt területen a tervbe vett medence kiépítése még nem került szóba, s így még ma is csak jámbor óhajtás. Pedig ha finansiális szempontból tekintjük is a dolgot, a kettős medencének kiépítése egyszerre kevesebbe kerülne, mint majd akkor, midőn a Zöldmál-Csatárka és Pál-völgy-dülő lakosainak érdekeit szem elől téveszteni többé nem lehet.

Legujabban azonban a kérdéses II. és III. kerületek választmánya is magáévá tette ez ügyet, s az érdekelt közbirtokosok kérelmére felterjesztést is intézett a tanácshoz, a hol tekintve az ottani közbirtokosok és vagyonos polgárok tömörülését, az ügy remélhetőleg dülőre jut.

De végre is visszatérve a főváros általános fejlődési okaira, inkább ismertebb, mint megfigyelt tény az, hogy jelenleg a város fejlődése határozottan észak felé a Margit-hid felé gravitál. Az új ország-

ház, a kir. kura, törvényszék, igazságügyminiszterium stb. mind olyan épületek, a mik együttvéve hatalmas irányát tudják adni a fejlődésnek és építkezési kedvnek, a mi viszont nem maradhat hatás nélkül a szemben levő budai részekre, s a fent említett jó levegőjű egészséges, hanem jelenleg elhagyatott területekre is.

Csupán spekulatív szempontból is kiváló figyelmet érdemel e hely.

Aki ismeri a fővárosi telkek mai értékét, az nagyon csekély árnak fogja tartani az ottani telkek $\square$ ölének árát, a mely 70 kr. és 1 frt 40 kr. között változik a fekvés szerint, a mikor a közeli helységekből a föld ára ennél jóval magasabb, s utóvégre ez a fővárosban, s nem a vidéken van.

Egy kis vállalkozói szellem, s a fenti körülmények mérlegelése, s azok szerencsés kihasználása nem lehet siker nélkül, mikor szó szerint ismeretes tény, hogy Budapest nem fér a bőrébe.

A MODERN STYL KÉRDÉSÉHEZ.

Irta: KORNELIUS.

A barokk nagyot akaró, bombasztikus törekvései közepette annyira kimerült az építőművészet teremtő ereje, hogy bár közel száz esztendő mult el e csináltvirág elfonnyadása óta, új tevékenység, új stíl nem virult föl az architektura mezéjén. A klasszicizáló stíl szerepe nem hasonlítható össze a barokk előtt virágzó építészeti irányok egyikével sem; motívumait másodkézből merítette s azok összeillesztésénél nem annyira a művészi fantázia, mint inkább a számító ész teoriái játszottak döntő szerepet. Ha teremtett is maradandó becsü alkotásokat: az ilyen épület, mint POLLÁK remekműve, a Nemzeti Muzeum impozáns palotája, ritkaság számba vehető.

Azóta a legváltozatosabb törekvések léptek egymás nyomába, az irodalmi romantizmus a román és csúcsives stíltre terelte a művészek figyelmét; hanem a többi stílek sem maradtak művelők nélkül, s legalább dekoratív elemeik összekeveréséből igyekeztek újat teremteni.

Mindeme erőlködéseknek nem lett maradandó eredménye s ma minden újdonsághajhászás nélkül meritgetünk rég le-tűnt korok vívmányaiból; mindazonáltal

akadnak nyughatatlan szellemek, a kik az új stíl megteremtéséről le nem mondtak.

Fog-e sikerülni törekvésük, az kevésbbé valószínű, mert hiszen ha a művészetek történetén végigpillantunk, azt látjuk, hogy az újdonsághajhászás új stíl keletkezésének sohasem volt alapmotívuma. Csak a reneszánsz architektúrát nézzük, mely a klasszikuskori építészeti föltámasztására törekedett, s a mely e helyett új, pompás építményeket konstruált, melyeken az antik szellemnek csak egy lehellete emlékeztet a rég le-tűnt idők dicsőségére, míg egész mivoltukban az új kor üde fantáziával s romlatlan szépérzéssel megalkotott vívmányai.

Művészi fantázia és finom szépérzék képezi az építészeti virágzásának alapföltételét, melyet ma sem nélkülöznenk teljesen, csak az a különbség, a baj, melyet az építészeti szolgálatában álló emberek két csoportja: a műépítő és az építőmesterek közé vonni kénytelen a bíráló.

Műépítőink zöme a reáliskolából kerül a felsőbb szakoktatással foglalkozó intézetek falai közé. A modern, egzakt irányu nevelés, mely az ész túltengéséhez

képest vajmi kevés alkalmat nyújt a kedélyvilág kiművelésére, előli a műegyetemre készülők fantáziáját. Innen van, hogy bár régi műemlékek tanulmányozása közben izlésük finommá fejlődik is, kevés modern műépítmény van, melyen az akadémikus hidegség meg ne zavarná az összbenyomás harmoniáját.

Építőmestereink kimeríthetetlen fantáziájának kiabáló bizonyítékaival ellenben lépten-nyomon találkozunk; csak hogy itt a csiszolatlan műizlés szinte türelhetlenné teszi a »pallérstilus« alkotásainak diszharmóniáját. A szerkezeti és dekoratív elemek összezavarása, az anyag hazug imitációja, a túlsufolt ornamentikák elszomorító példái *éktelenítik* el fővárosunk nagy-körútját is.

A szépérzék és a fantázia tehát meg van napjainkban is, csak hogy két ellentétes táborban szétesztva. A műépítő és építőmester közti különbséget nem ismerték hajdanában. A csúcsives-stil műemlékeit például mesterek emelték, kiknek alapos kiképzésére a céhek körültekintő gonddal ügyeltek. S a mit építettek, hálás közönségük, nagyobbára a gazdag, világlátott középkori polgárság izlésének megfelelően készült. Manapság építészeink érezhetik leginkább a műértő

közvélemény hiányát. A nagy közönség, melynek izlését a művészetek szurrogatumai elrontották, a mely jóformán minden esztetikai nevelés nélkül szűkülöködik, a bérkaszárnnyák monumentális hatását az emeletek száma s a tetőre applikált tornyok magasságában keresi. Ez a közönség nem kíván új stilt, megelégszik azzal, hogy a mesterembereket hatastörök túllépésére kényszerítvén, a pallér-stil sajátágaival tündököljön háza. Ezt a közönséget nevelni kell, hogy megtudja becsülni a régi korok tisztas maradványait, s ne rontson a századok folyamán megbarnult műemlékekre meszelővel, vakolattal, a miről még most is elég gyakran olvashatunk a hírlapokban.

Akkor aztán, ha művészszeretete életszükségletté válik, ha építészeinket inkább művészekké, mint tudósokká képeztetjük ki, magától fejlődik majd az architektúra új stíljé s ezt az eddig létezett stílektől leginkább a fémből készült konstruktív elemek fogják megkülönböztetni, melyeket már most is sűrűn alkalmaznak, hanem a nélkül, hogy az anyag és forma harmoniáját, a stílszerűség ez elengedhetlen feltételét létrehozni sikerült volna.

AZ ÉPÍTÉSZET AZ EGÉSZSÉGÜGY SZOLGÁLATÁBAN.

(B) Tudvalevő dolog, hogy az építészet lényegileg két ellentétes feladat egyseges megalkotása. Az építész a mily mértékben művész, ki a holt anyagba lelket és gondolatot lehel, ugyanolyan mértékben praktikus elme is, ki szemmel tartja a fizikai törvényeket s szelleme csapongásának csakis e szűk határok közt enged szabadabb tért. A következőket, jobban mondva: ötletszerű építkezést, mely mellőzi a célszerűség és használhatóság követelményeit és így szertelenségekbe csap, bár igen gyakran, sőt rendszeresen föllelhető, szabálynak még sem lehet nevezni. Ama egypár deszpotikus érzelmű ember nagyravágása, mely ennek lételt biztosít, elenyészően csekély mozzanat a milliókra menő tömeg törekvésével szemben, hogy csakis úgy és csakis addig építkezzünk, a mint és a meddig azt a szükség megkívánja.

Az építészet jelentősége ilyen körülmények között nyilvánvalóbbá ott le-

szén, a hol az érintett két ellentét élesége mind jobban kidomborodik, a mi természetesen a városi élet kifejlődésével és terjeszkedésével következik be. Mig ugyanis a falusi ház kicsiny arányainál fogva eo ipso alkalmatlan a művészi kidolgozásra és praktikus volta is csak a legelemibb követelmények kifogástalan kielégítésére irányul, addig a városi ház nagyobb arányai és a lakási viszonyok komplikálása folytán nemcsak kívánatosná teszi, de határozottan megköveteli az építészet szabályainak pontos betöltését.

Az úgynevezett bérház-rendszer létesülésével nagy fontosságot nyernek különösen az egészségügy követelményei. Az építész, a ki ezeket nem ismeri, avagy teljesen mellőzi, épen oly könnyelmű és haszontalan munkát végez, mint a regebéli Sisifus, azzal a különbséggel, hogy az ő felhengerített »szikladarabja« legurulásában nagyon sok emberi életet istehetönkre.

Az épület első rendeltetése ugyanis a lakhatóság és e körülmény nyomatékossága jóval nagyobb a városi háznál, mint a falusias családi háznál. Számtalan kellemetesség van, mely az emberi élet szükségszerű követelménye és míg az utóbbinál természetszerűleg vele jár, addig a városi embernél külön gondoskodás tárgya. A városi ember úgyszólván kizárólagosan rá van utalva lakására, mely ha kényelmetlen, vagy épen séggel rossz, kihatással bírhat az illető családi életének többé-kevésbé kedvezőtlen alakulására.

Lássuk azonban közelebbről ama tekinteteket, melyeket az építésznek respektálnia kell, ha azt akarja, hogy alkotása *hygienikus szempontból* is megfelelő legyen.

Mindenekelőtt hangsulyoznunk kell, hogy a jó és egészséges lakásnak *világosnak, tágasnak, szellősnek és száraznak* kell lennie. Ezek ama elemi alapfeltételek, melyekből kiindulva szabályokat alkothatunk. E feltételek egymással a legközvetlenebb vonatkozásban állanak s egyiknek hiánya befolyással bír a másiknak kellő figyelembe nem vételére is.

És ha e tekinteteket szem előtt tartjuk, különös tekintettel kell lennünk már az épület anyagának a megválogatására is. Óvakodnunk kell olyan anyagnak a használatától, mely a lakást nedvessé tehetné, mely nemcsak a ventilláció hiánya folytán káros az egészségre, hanem azért is, mert a nagy felszívó képessége folytán az emberi test kipárolgását is magába szívja.

A helyesen megválasztott anyagból az építkezés azután akként konstruálandó, hogy egyrészt a beépítendő terület az épület nagyságával, másrészt ez utóbbi a lakások számával kellő arányban álljon. Különös hangsulyozást igényel e tekintetben a világos és nagy udvarról való gondoskodás. — Építkezéseinknek, mondhatni java része nélkülözi az egészséges udvart, a minek természetes következménye, hogy az ilyen szűk és sötét udvarokban összesűrűsödött sokféle gőz és por teljesen megakadályozza a levegő cirkulációját. Pedig az udvari lakások egyedül e levegőre vannak utalva és így, ha az udvar levegő tartalma nem ér fel az odanyiló lakások legűrtartalmával, eme lakások lakóinak az egyszer már átszivárgott romlott levegővel kell táplálkozniuk.

A mi az egyes lakásokat illeti, nagyon kívánatos, hogy a szobák nagysága lehetőleg egyenlő legyen. Helytelen dolog a kelletén túl tágas és szűk szobák összehalmozása. Ugyanolyan fontossággal bír az is, valjon egyáltalában alkalmas-e az illető helyiség arra, hogy lakásul szolgáljon? A hol csak igen szűk nyílású ablakok létesíthetők, vagy a hol ugyan eléggé nagyok, de az úgynevezett világító udvarokra nyílnak csupán, határozottan embertelenség az ilyen helyiségből lakást csinálni. Hygienikus szempontból a minimális követelmény, hogy a lakásul kijelölt szoba leghátuljából is legalább $\frac{1}{2}$ méternyi eget lehessen látni. Már most mit szóljunk az érintett esetben, mikor a szabad égből tenyérnyi területet sem lehet látni? Nem egyenes megrontója-e az ember egészségének?

A jelenlegi lakházak építésénél gyakran tapasztalható könnyelműség nyilvánul a klozetek elhelyezésénél és berendezésénél. A hygienia egyenesen megköveteli, hogy míg egyrészt ezek könnyen szellőztethetők legyenek, másrészt ne szolgáljanak alkalmul a lakások levegőjének megrontására.

Az itt általánosságban vázolt egészségügyi követelményekhez természetesen hozzájárul a kifogástalan csatornázás és vízvezetés.

Az egészségügy jelentőségének felismerése és méltatása ujabban némi lendületet vett ugyan, átlag véve azonban nálunk e tekintetben még nagyon szomorúak az állapotok. Nincs senki, a ki méltóképen felölelné, s szabályainak érvényre juttatásáról gondoskodnék. Van ugyan közegészségügyi törvényünk, de ez annyira általános és tág fogalmu szabályokkal rendelkezik, hogy következetességről szó sem lehet. A mi pedig a háziurakat illeti, azoktól semmit sem várhatunk. Az ő törekvésük nem az építkezés reformálása, hanem ellenkezőleg a nagyobb haszon nyerhetése.

Hátra van végül az építész. Sajnos azonban, hanem e tekintetben sem várhatunk eredményt és sikert. Müegyetemünk szervezete ugyanis olyan, hogy tudósok és nem praktikus emberek kerülnek ki falai közül.

Az egészségügynek fontossága mindazonáltal jóval nagyobb, semhogy követelményeit soká figyelmen kívül lehetne hagyni. Az állam érdeke kívánja, hogy

építészeti szakiskolánk, szakítva az eddigi rendszerrel, kiterjeszkedjék a hygienikus ismeretek kellő felölésére. Addig pedig, míg ez a nagyjelentőségű kívánság valósággá válik, építészeinkhez fordulunk, fejtsenek ki minden lehetőt a hygienia érdekében, szóval a homlokzatok gipsz-

szel való kitetoválása mellett ne felejtsek el azt sem, hogy az építkezések első és főcélja a kellemes és egészséges lakhatóság. Ezáltal nemcsak az építészetnek magának, hanem a közügyeknek is ropant szolgálatot fognak tenni.

A MŰEGYETEM KÉRDÉSE.

(—n) Szinte a közszájon forog már az a nézet, hogy egyetlen műszaki tanintézetünk, a budapesti műegyetem, nem képes megfelelni feladatának, sőt hogy rendszere a műszaki szakoktatás rendszerével homlokegyenest ellenkezik. S ha valaki e visszás állapotok okainak kutatásába mélyed, be kell látnia, hogy úgy a tanárság, mint a hallgatóság, nem hagy hátra kívánni valót. Míg ugyanis egyrésztől tanáraink nagy szakképzettséggel bíró *tudós* férfiak, addig másrésztől ifjaink körében az e tudományág iránti előszeretet napról-napra fokozódik.

Mi tehát az oka a hátramaradottságnak? A feleletet megadja magának a tanári karnak a fölirata, melyet a közoktatásügyi miniszterhez terjesztett.

A fölirat a kétségbeeséssel határos panasz hangján sorolja fel ama anomáliákat, melyek a technika tudományos színvonalon való fentartását lehetetlenné teszik. És ezeknek az anomáliáknak főforrása az, hogy a *műegyetem épületei szűkek*, s berendezésük a legenyhébb kritikát sem állja ki.

Hogy mennyire tarthatatlanok az állapotok, arra vonatkozólag e fölirat nagyon sok megszivlelni valót tartalmaz. Megtudjuk belőle a többi között, hogy a 600 hallgatóra berendezett tantermekben 1200-nak *kell* megférnie. Megtudjuk, hogy a rajztermekben két-két hallgató foglal el egy-egynek szánt helyet. Megtudjuk továbbá, hogy a párhuzamos tanítások folytán a tanárok tudományos tevékenységük rovására teljes mértékben igénybe vétetnek, a hallgatók pedig szétszóratnak. És így még sok olyant lehetne felsorolni, a mi a műszaki oktatás rendszerének irgalmatlan aláásója.

A fölirat mind e tekintetek latolgatása után ama konkluzióra jut, hogy vagy bővítsék ki minél előbb az egyetemet, vagy hozzák be a *numerus clausus*-t. Más ut nincsen.

És ha végiggondoljuk az elmondottakat, önkénytelenül is felmerül bennünk a kérdés, valjon hát ez állapot előreláthatlan volt-e? Nem számítottunk arra, hogy technikusaink száma szaporodni fog? Vagy egyáltalában nincs szükségünk oly nagy számú műszaki képzettséggel bíró emberre? Azt hisszük, hogy tagadó válasz adása esetén a mértéken túl naivak lettünk volna. Hiszen e tekintetben úgy szólván a fejlődés kezdetének is csak a kezdetén állunk s hogy mennyire érdekünkben fekszik a külföldi egyetemekre való távozás megakadályozása s e szakmabeli embereink számának szaporítása, a legfényesebb bizonyíték a sok ösztöndíj, melylyel a kormány csalogat.

Hát bizony nagyon szomorú jelenség, hogy épen akkor, midőn a célba vett törekvések fényes eredményeket kezdtek sejtetni, csúf fiaskót kell vallani. S ez annál szomorúbb, mert köztudomásu dolog, hogy a sok kapkodásnak és sikertelenségnek oka nem a pénzbefektetések hiánya, hanem egyedül és legfőképpen ama minden reális alapot nélkülöző eljárás, mely nálunk az országos építkezéseknél divatban van. Nem egyszer volt már alkalmunk figyelmeztetni ez eljárásra, kritizálva annak minden ferdeségét, most ime egy eklatáns példából méríthetnek oktatást az illetékes körök.

Átalánosan gyakorlatban van nálunk, hogy országos építkezéseinknél helyén nem lévő »takarékosági« elvektől vezéreltetve, ideiglenes vagy elégtelen építkezéseket létesítünk. A kellő előrelátás hiánya azután bőven megtermi gyümölcsseit. Egy-két esztendő sem telik bele és minden ily építkezésnél előbb-utóbb bekövetkezik, hogy az rendeltetésének nem képes megfelelni. És a szükségszerűség nyomása alatt újból csak építkezünk, természetesen »takarékosan«, hogy pár esztendő múlva ismét csak »takarékoskodhassunk«.

A szabály alól a műegyetemi építkezések sem tettek kivételt. Annak idején TREFORT ÁGOSTON a technikai építészeti tanárok egyoldalú információira hallgatva, egyelőre csak fele létesült annak, mi eredetileg tervezve volt. Az annyira pártolt takarékosági elv természetesen nem soká késett a maga következményeivel. A telekárak emelkedése folytán le kellett mondani a szomszédos telkek megvételéről, s mert a szükség mégis csak megkövetelte a további építkezéseket, a műegyetem és a természettudományi épület telekkomplekszumán a második, az úgynevezett »kis technika« létesült. Azonban dacára annak, hogy bérhelyiségeket is béreltek, most ismét előttünk áll a kényszer, melyet ama áldatlan takarékosági elvek involváltnak, és már az utca másik oldalú bérházakba voltak kénytelenek elmenni.

Milliók enyésznek el ily módon minden látszat nélkül, nagy kárára az ország kulturájának. *Az óriási összegek céltalanul építtetnek be olyan épületekbe, melyeknek semmi maradandó becsük nincsen.* Ez azt épen az állam teszi, melynek első sorban volna a feladata az építészetnek rendes és természetszerű mederbe való terelése, még akkor is, ha netalán *látszólag* többletköltéseket kellene kiadni.

Mindaddig azonban hiú kísérletezés csak minden törekvés, míg hatályon kívül nem helyeztetik ama rendszer, mely építészetünk egészséges menetének útját állja, s mely néhány ember önértékének játék-labdájává tette azt. A míg az országos építkezések körül a kormány ama jó emberek egyoldalú tanácsára hallgat csak, kiknek egy része előtt teljesen terra inkognita a propositió, a másik része ellenben állásánál fogva meghajol, cél-

szerű építkezésekről szó sem lehet. Ez a rendszer legfeljebb ahhoz vezet, hogy az állami épületek tervezése egy-két kiváltságos ember között szétesztatik, míg a független meggyőződésű gyakorló építészek eo ipso kizáratnak.

És hasonlóan vagyunk a pályázatokkal is. Ma már nyílt titok, hogy a bírálóbizottságok tagjai, kik ügyes nagyképűsködések révén foglalnak ott helyet, a maguk és embereik érdekét tartják szem előtt. Egymást feiváltva egyik a másiknak itéli oda a díjat, s már előre megállapítják, kinek a tervezete lesz megjutalmazva.

Elvitázhatlan tények tesznek arról tanúságot, hogy az állami építkezések jelenlegi rendszere a lehető legviszásabb. Kizárja a valódi erők érvényesülését, s financialis hátrányokat is von maga után. A technika ügye elég alkalmat szolgáltat arra, hogy e rendszerrel végrevalahára szakítsunk. Bebizonyult, hogy a kiváltságos emberek nem építenek helyesen, s tekintettel hivatalos kötelességeikre, nem is volna megengedhető. Különösen áll e tétel a műegyetemi tanárokkal szemben, a kiknek tanári hivatása semmiképen nem egyeztethető össze a messzeágazó gyakorlati elfoglaltsággal.

Reformokra van égető szükség, melyek elejét vegyék az építészetünk lételét fenyegető irányzatnak. A reformálás vagy ama irányban történjék, hogy a nyilvános pályázatok *rendeztessenek*, vagy ha a megbízás vétetik alapul, legyen az igazságos és méltányos.

Elismerés illeti a közoktatásügyi és az igazságügyi minisztereket, hogy ez irányban az akciót mozgásba akarják hozni. Csak így fejlődhetik ki, és erősödhetik hazai építészetünk.

A PÉCSI ÚJ SZINHÁZ.

Azok az úgynevezett »régi jó idők« még nem is olyan messze vannak, a mikor Thalia serény papsága kocsiszínekben, s más ehhez hasonló helyiségekben deklamálta cifra mondókáit, gyermekes hévvel terjesztve a magyar kulturát széles e hazában.

Hála Istennek, ezek a napok elmúltak. Sorra épülnek a fényesebbnél-fényesebb paloták, melyek hivatta vannak arra, hogy a magyar színművészetnek kelle-

mes és méltó otthont nyujtsanak. Nincs város, mely figyelmen kívül hagyná ennek szükségességét. Nap-nap után veszünk hirt épülő színházakról itt is, ott is s már manap is konstatálhatjuk, hogy Magyarország jelentékeny számu városában impozáns, s a modern kor minden kívánalmának megfelelő színház található.

Ujabban Pécs városában épült föl egy új színház, s október elején nyitották meg.

Pécsett annakelőtte is volt színház, de már nagyon is megrongált voltánál fogva mást alig érdemelt, mint a mi érte: hogy lebontották.

A színház a régi katonai kórház telkén, a város legszebb helyeinek egyikén emelkedik. Impozáns, hatalmas épület. Hátsó része mélyebb talajon áll, mint előrésze. A barokkstilű főhomlokzat, oszlopos kupolás megoldásával megfelel az épület rendeltetésének. Az egész épületen végig diszes erkély van. Különösen emelik az épület plasztikáját a pyrogranit oszlopok, s a gazdagon alkalmazott szoborművek. A főhomlokzat ablakai felett SZIGLIGETI, VÖRÖSMARTY és KISFALUDY mellszobrai láthatók, szintúgy két oldalt ERKEL FERENCZ és KÖLCSEY mellszobrai. Az oromzatban, melynek csucsán szabadon álló szobrok, szárnyas állatok allegorizálják a színészetet és a zenét, egy allegorikus csoportozat domborműve szemlélhető. Az épület legmagasabb része KISS GYÖRGY aranyozott szoborműve, mely a középső nyolcszögletű kupola csucsán van elhelyezve.

Magának a tulajdonképeni színháznak berendezése kényelmes és gondos. A színpad, melyre kocsin is lehet fölhajtatni, a hátsó színpaddal együtt 16 méter mély. Ezt a próbaterem, diszletraktár és az igazgatóhelyiség veszi körül, míg fölötte festőműterem található. Az öltözőket emelet-sorokban tervezték.

Az épület főbejárata az előcsarnokba nyílik. Ez előcsarnokban van a két pénztár, valamint a nézőtérre való feljárat,

míg felette cukrászda-helyiséget rendeztek be.

A mi a nézőtérrel illeti, az gipszdiszitésekkel és kárpitos munkákkal van ellátva, s ezernél több személy befogadására alkalmas. A földszint hátrafelé emelkedik, szükség esetén azonban egyetlen vízszintes padlóval látható el. A ruhatárak kétfelől helyezkednek el.

A színházat gépek látják el villamos világítással és fűtéssel. A szellőztetés minél tökéletesebb keresztülvitele szempontjából villamos mechanikai szellőző készülékekről is gondoskodtak. Egyáltalán úgy a kényelem, mint az esztétikai tekintetek érvényesülése konstatálható. Különös elővigyázatra mutat minden körülmény, s mindenestre dicséretre méltó az építkezés alkalmával tanusított ama törekvés, hogy az épület tűzbiztonságát lehetőleg fokozzák. E célra szolgálnak a nagyszámú lépcsők, valamint a nézőtérre nyíló ablakok. Ugyancsak e célból a színpad felett hatalmas vízrezervoárt helyeztek el, s a színpadot tűzcsapokkal látták el pazarul.*

Rövid ismertetésünkből is eléggé tapasztalható, hogy az új színház hazánk színházi épületei sorában méltó helyet foglal el. Tervezői STEINHARDT és LÁNG építészek feladatukat precizitással oldották meg. Az építkezés összköltségei 280,000 frtot tesznek ki.

* Más helyről vett értesülés szerint a színház nem a legszerencsésebb tervezetű, s ezért kérték a kassaiak is a belügyministert, vizsgáltná meg az ő tervezetüket, mert nem akarják, hogy oly színházuk legyen, mint a pécsi.
A szerk.

K E P E I N K H E Z.

Ezennel bemutatjuk olvasóinknak az 1896. évi ezredéves országos kiállítás helyszínrajzát és látképét madártávlatból. A kiállítás területe a városligetben van az 1885. évi kiállítás helyén, melynek területi kiterjedését jóval felülmulja. A kiállítás főbejárata az Andrássy-útnak végén van. A főbejáratot a kiállítási nagykörúttal az állandó hid köti össze, melyen keresztül a Nádor-, illetve a Széchenyi-szigetre juthatni. A mi az egyes épületek

részletes ismertetését illeti, utalunk IX. és X. számainkra. A kiállítási építkezések csoportokra vannak osztva. E csoportok közül a történelmi csoport a Széchenyi-szigeten van elhelyezve. A jelenkori csoport épületei a nagykörút mindkét oldalán találhatóak. Külön csoportot képez a néprajzi kiállítás, valamint Bosznia és Hercegovina kiállítása. Ezenkívül fel kell említenünk a magánpavillonok egész sorát. Az épületek száma 100-nál sokkal több.

PÁLYÁZATOK.

PÁLYÁZAT ÉPÍTŐIPARI SZAKKÖNYVEKRE. A kereskedelemügyi m. kir. minister az építőmesteri képzettség megvizsgálására szervezett bizottság kezdeményezése alapján a következő építőipari szakkönyveket kívánja kiadni: 1. *A föld és lejtőszinmérés* és az ezekhez szükséges műszerek ismertetése. (Terjedelme lehet 8 iv.) — 2. *Építési erőműtan.* (Terjedelme lehet 10 iv.) — 3. *Az építészet története az építési stylus és alaktan elemeivel.* (Terjedelme lehet 16 iv.) — 4. *Az építőszervezetek kézikönyve.* Kő-, fa- és vasszerkezetek és felszerelő munkák. (Terjedelme lehet 40 iv.) — 5. *A közutak építése és a vasutaknál előforduló földmunkák.* (Terjedelme lehet 7 iv.) — 6. *Az építési anyagok* ismertetése. (Terjedelme lehet 8 iv.) — 7. *Az építésvezetés* és főbb segédeszközeinek ismertetése. (Terjedelme lehet 8 iv.) — 8. *Építési könyvvitel.* Egy havi üzletterv készítendő az egyszerű könyvvitel alapján. (Terjedelme lehet 6 iv.) E művek megírására pályázat van hirdelve. A pályázni kívánók tartoznak a megírandó mű tartalmának részletesen ismertető tervezetét benyújtani, mely áttekintést nyújtson annak tartalma, beosztása és maximumterjedelmére nézve; továbbá a műben előforduló szövegábrák és önálló rajzlapok mintáját; végül a megírandó mű egy teljesen elkészített részletét vagy fejezetét. A beérkező tervezetek és a megbízás alapján irt munkák egy e célra alakított bizottság által fognak megbiráltatni. A legjobbnak talált tervezet szerzője megbízást

fog nyerni a mű megírására, következő feltételek mellett: írói tiszteletdíj nyomtatott ivenkint 40 forint, melyben a szöveg közé nyomott ábrák is befoglaltatnak; külön rajzmelléklet, mely a nyolcadrét alakú könyv nagyságában, vagy annak kétszeresében készítendő, tiszteletdíja 10 frt; a kiadandó művek tulajdonjogát, melyek legfőleg 1000 példányban fognak nyomtatni, a kereskedelemügyi minister magának tartja fenn, de az esetleges második és további kiadásokra nézve az írói tulajdonjog a szerzők részére biztosított. A művek az «Ipariskolai Könyvtár» című vállalat kiadványai gyanánt fognak megjelenni. A pályázni kívánók felhivatnak, hogy terveiket legkésőbb 1896. évi január 31-én déli 12 óráig Sztrényi József országos iparoktatási tanácsi titkárnak (kereskedelemügyi ministerium) nyujtsák be. Pályázni lehet nyíltan vagy jelíges levélkével.

PÁLYÁZAT EGY GYMNASIUM TERVEZÉSÉRE. Morva-Schönberg városa tervpályázatot hirdet egy gymnasiumi épület terveinek és költségvetésének elkészítésére. Pályadíj 400, 300 és 200 frt. — A helyzetrajz 1 : 500 irányban, az alaprajzok 1 : 100 mértékben készítenők. — Melléklendő továbbá a homlokzat, keresztmetszet és költségelőirányzat. A pályaművek 1896. január 15-ig Morva-Schönberg városának polgármesteri hivatalában nyujtandók be, a honnét az építési program is beszerezhető.

V E G Y E S E K.

Ó-BUDA SZABÁLYOZÁSA. A székesfőváros továbbfejlődésére nagyjelentőségű javaslatot dolgozott ki a fővárosi közmunkatanács műszaki osztálya. A tervezet Ó-Buda szabályozását célozza, s felöleli azon egész területet, melyet a bécsi út, az Aranyhegy délkeleti oldalán elvonuló út, a békásmegyeri határút, másfelől a Duna határol, sőt kiterjeszkedik a beljebb fekvő területekre is. A szabályozás alapvető szempontja egyrészt a városrész különböző pontjain megfelelő sugárutak, körutak és közlekedési utak létesítése, parkokra, terekre és középületekre alkalmas területek biztosítása, vala-

mint egy nagyobb kiterjedésű ligetnek létesítése, másrészt pedig az eddigi keskeny közlekedési erek helyett Ó-Buda és a főváros világvárosias fejlődésnek indult részei között szorosabb s célszerűbb kapcsolat létrehozása, mely utóbbira a megoldást egy, majdan létesítendő hidban hoz javaslatba. A hid elhelyezését illetőleg, azt a forgalmi szempontból nagyjelentőségű Hungária-körút folytatásaként az ó-budai templom tengelyébe, tehát Ó-Budának kellő közepébe kívánja vezetetni. Tervezve van egy töltés jellegével bíró útnak létesülése is, mely kapcsolatban a szent-endrei úttal, alkalmas lesz

arra, hogy Ó-Budának az árviz ellen védelmet nyújtson. Tervezve van továbbá a többi közt egy főközlekedési vonal is, mely Ó-Budát hosszában szelne át. Az utcák hálózata a főbb útvonalakhoz fűződik, s egyáltalán akként van tervezve, hogy a Dunához való közlekedés mindenütt célszerűen biztosítva legyen. A műszaki osztály e tervezetét a közmunkatanács teljes egészében elfogadta, s hozzájárulás végett a székesfővárossal közölni elhatározta.

UJ ÁRVAHÁZ. A főváros új árvaházat akar létesíteni, a helylyel azonban, a melyre az új épületet állítaná, még nincs tisztában. Legutóbb azt az eszmét vetették fel, hogy az istenhegyi úton e célra épített, de üresen álló házat vegye meg a főváros, bővítse esetleg ki, ha az igényeknek meg nem felel. A házat egy egyesület építtette évekkal ezelőtt árvák elhelyezésére, de az egyesület időközben megszűnt.

ELŐLJÁRÓSÁGI ÉPÜLET ÉPÍTÉS. A VI. ker. előljáróság előterjesztést tett a tanácshoz, melyben jelezi, hogy a jelenlegi épület a hivatalok befogadására nem alkalmas, kéri a tanácsot, hogy az előljáróság részére új megfelelő palotát építtessen. Javasolja, hogy a terveket a mérnöki hivatal még a tél folyamán készítse el és az építést már tavasszal kezdjék meg.

A KLINIKA KIBŐVÍTÉSE. Az üllői-úti egyetemi klinika kibővítése vált szükségessé a tantermek elégtelensége miatt. Ezért a Mária- és a Baross-utca felé nyúló telken tavasszal új épületeket terveznek. Ezekben helyezik el a szülészeti klinikát. Egyetemi körökben most az a terv merült föl, hogy legalkalmasabb volna az orvoskari telep számára megszerezni az üllői-úti dohánygyár telkét. Ez a dohánygyár úgy is alkalmatlan helyen van s csak csufságára van az Üllői-útnak. Kérdés azonban, hogy a pénzügyminister hajlandó-e átengedni ezt a telket a közoktatásügyi ministernek.

KIKÖTŐÉPÍTÉS FIUMÉBEN. A fiumei kikötőépítésre vonatkozólag felmerült ama vélemény, hogy az a trieszti sikertelen kikötőépítések módszerében történik. NÁDORY NÁNDOR, a fiumei kikötő-építészeti hivatal volt vezetője azonban kimutatta, hogy a két építés egymással csak a formára nézve egyenlő. Így a mesterséges zömököt Fiumében santorin-földdel épi-

tik; Triestben pedig francia THELL-féle cementtel. Ezért az 1894. év végeig a santorin-földdel készített 14.300 drb zöm 400,000 frttal került kevesebbe, mintha azokat a trieszti mód szerint építették volna. Triesztben megépítették először a partfalakat és a mólókat körülövező falat, annak belsejét azután és a partfalak mögötti területeket a fenékiszap fölé még oly anyaggal töltötték fel, mely a vízben meglágyul, úgy, hogy az egész tömeg iszap, mely soha megkeményedni nem bír. Innen van, hogy a zömfalak még ma is süppedéseknek és oldalmozgásnak vannak kitéve; hogy helyenkint 4 sor helyett 14 sor zöm fekszik egymás fölött és így az ismételt rekonstrukciók Triesztben milliókra menő károkat okoztak. Fiumében ellenben a feltöltésekre is mindig csak tiszta követ használtak és azt úgy helyezték el a mólók tengelyétől azok széle felé, hogy mire a kőhányás a vízből kiemelkedett, az alatta levő iszapot a helyéből teljesen kiszorította.

UJ VÁROSHÁZ DEBRECENBEN. Debrecen város közgyűlése új városház építtetését határozta s a tanács előterjesztését fogadta el. A határozat szerint a városház építése 316750 forintba kerül, a tervek elkészítése 13500 frtba, az ideiglenes helyiség bérlete 15000 frtba, annak bebutorozása pedig 12000 frtba kerül. Az építési alap 1896. évi július hó 1-ig 271000 frtra fog növekedni, mihez tehát 81750 frtra lesz szükség. Ezt egy házi pénztár terhére felveendő 100000 frtos kölcsönrel terhelné a város, mely azonban nem érinthetné a nagy kölcsön építési alapra szolgáló költségét.

ÁRPÁD SZOBRA PUSZTASZEREN. *Bercik* Gyula miniszteri tanácsos *Kovács* Gyula építészszel megnézte a szermonostori apátság romjait, hogy előkészítsék a munkálatokat Pustaszeren az Árpád-szobor fölállítására. A műemlék végleges terve a következő: Dórstilü hat oszlop fölött tompa kup alaku tetőzet, arra állítják 14 méter magasságra Árpád-szobrát. A műemlék a szermonostori apátság romjaival szemben épül, úgy, hogy az országról nézve a romfallal háttal, s az utról jövőkkel szembe fog nézni a szobor. A műemlék építési munkálatait *Kovács* Károly műépítő a jövő év április 15-ig az oszlopszatig tartozik elkészíteni, úgy, hogy április 28-án le lehet tenni ünnepiesen az alapkövet. Az építmény

ekkor már négy méter magasságban fog kiemelkedni a földből. Az oszlopok fölött a párkányzat szélén kő-oroszlánok lesznek. Az emlékmű körülbelül 7500 forintba fog kerülni. A pusztaszeri alapkövetétele lesz az első milleniumi ünnep. Ez ünnep programját *Vadnay* Andor, Csongrádmegye főispánja dolgozza ki. *Mikes* Gyula főmérnök 1600 frt költséggel járhatóvá teszi az utat Kistelektől a pusztaszeri romig. *Pallavicini* örgróf mindenképen megkönnyíteni iparkodik az emlékmű fölállítását. A szermonostori apátság romjait két holdnyi terjedelemben fakerítéssel vétette körül az uradalom s hajlandó ezt a területet tágítani is, ha az emlékmű fölépítéséhez ez szükségesnek mutatkozik.

A GARIBALDI-SZOBOR MAILANDBAN. A nagy szabadsághősnek emlékére újabban Mailandban emeltek szobrot. A műemléket *GUIDINI AGOSTON* olasz művész készítette. A lovas-szobor magas alapon nyugszik, melynek kiszögellésén levő két allegorikus alak a GARIBALDI személyében megtestesített szabadságharcot juttatja kifejezésre. Ez alakok egyike, melynek oldalán egy oroszlán látható, fölemelt baljában égő fáklyát tart, jobbában pedig kardot, mint a bosszú szimbolumát. A másik alak, melynek lábainál egy megláncolt tigris fekszik, a kardot hüvelyébe visszadugja. Az első a revolúció, a másik a dicsőséges szabadság allegóriája.

UTAZÓ TEMPLOM. Amerikában nem tartozik a ritkaságok közé, hogy egyes házakat átszállítanak más helyre. De az már ott is érdeklődést kelt, hogy Chikágóban az *EMANUEL BAPTIST* templomot fogják tovább tolni, mert ez a legnagyobb vállalkozás mi e téren hosszú idők óta történik. A templomnak csak a tornya 1430 tonnát nyom, s 225 láb magas. Az átszállítás csak 50 lábnyira történik, még pedig azért, mert a Metropol-szállodának elveszi a világosságát s a szállodatulajdonosok 75,000 dollárt fizetnek a templom áthelyezéseért. A munka hónapokig fog tartani. Egy hónap kell arra, hogy a nagy téglapületet felrakják külön e célra készült acélhengerekre. Ez az alig elképzelhető munka, hogy a templomot alapjával együtt kiemeljék és tovább vigyék, természetesen a legnagyobb kiszámítást és felügyeletet igényli.

A MŰVÉSZET HELYZETE AZ ÚJ CÁR ALATT. II. MIKLÓS, Oroszország új cárja az orosz művészet fellendülése céljából nagyobb szerű tevékenységet szándékozik kifejteni. Törekvéseinek főpontja egy nemzeti műcsarnok létesítése, melyben összegyűjtendőek volnának az orosz festők és szobrászok mindama kiválóbb alkotásai, melyek ez idő szerint a különböző cári várakban és palotákban szétszórva vannak, s így a műpártoló nagyközönség előtt ismeretlenek. A műcsarnok létesítésének eszméje nem új. A cár atyja, III. SÁNDOR is foglalkozott vele, miután *GR. ZICHY MIHÁLY* hazánk fia, ki megközelítőleg fél évszázad óta az orosz cárok udvari festője, felhívta figyelmét a nagyszabású tervre. A terv III. SÁNDOR-nak bekövetkezett hirtelen halála folytán természetesen nem valósulhatott meg, s csak most, mikor a gyászév eltelt, nyílik alkalom kivitelére. II. MIKLÓS cár e célra a Mihály-palotát Pétervárott jelölte ki, melyben százakra menő festmények és szobrok, s más nemzettörténeti műtárgyak kényelmesen elhelyezhetők. Három nagy terem teljesen az elhunyt cár emlékének lesz szentelve, s legnagyobb részben ama festmények és rajzok foglalnak ott helyet, melyeken a cári család érdekesebb élményei vannak megörökítve.

ÚJ BISMARCK-EMLEK. A Rudelsburgon az 1870/71-ben elesett tanulók emléke mellett BISMARCK-nak is állítanak emléket, mely főalakjában BISMARCK OTTÓ joghallgatót ábrázolja egy 1832-ik évből való rajz után. A szoborművet *PFRETZSCHNER* szobrász készítette, a ki e célból öt napot töltött Friedrichsruheban.

SZABÁLYRENDELET ÁTIRATÁSI DIJAK FIZETÉSE IRÁNT. Az állami és városi díjakon kívül, melyek ingatlanoknak adásvétele alkalmával fizetve lettek, Budapest főváros egy szabályrendelete értelmében ezentúl az úgynevezett átíratási díjak is fizetendőek. A kérdéses szabályrendelet szövegét a következőkben foglaljuk össze: A tulajdonjognak telekkönyvi átíratása után a községi alap javára az átírt ingatlan megállapított értéke után átíratási díj fizetendő és pedig: ha a telekkönyvi átírás örökség címén történt, az ingatlan értékének 1 (egy) százaléka, ha az átírás adás-vevés vagy csere címén történt, az ingatlan értékének 1½ (egy és fél) százaléka, végül ha az átírás ajándé-

kozás címén történt, az ingatlan értékének 3 (három) százaléka. Ez a díj *nem fizetendő*, ha közös tulajdonosok egy vagy több ingatlanukat telekkönyvileg megosztják. Ha azonban a megosztás *ráfizetés* mellett történik, a ráfizetési összeg után az átíratási díj fizetendő. Az ingatlan értékének vétetik: *a)* adás-vevéseknel — ide értve a birói árveréseket is — a vételár; hagyatéki átíratásoknál a hagyatéki becsű, a szerzés egyéb neménél pedig a kitüntetett értékösszeg. Ezen értékek azonban csak azon esetben szolgálnak a kiszabás alapjául, ha az alábbi *b)* pontban megállapított legkisebb értéknel nem kisebbek; *b)* a legkisebb érték a földadóval terhelt ingatlanoknál a megállapított kataszteri tiszta jövedelem huszszorosa; házbéradóval terhelt ingatlanoknál pedig a megelőző évben a házbéradó alapjául vett tiszta jövedelem tizenhat-szoros összege, akként, hogy részben földadóval és részben házbéradóval terhelt ingatlanoknál mind a két nemű jövedelem alapján külön-külön kiszámított értékek együttvéve képezik az ingatlan legkisebb értékét; *c)* üres, vagy csak részben beépített telkeknél s egyáltalán mindazon esetekben, midőn a székesfőváros a fentebbi *a)* és *b)* pontokban felsorolt értékeket a kiszabás alapjául elfogadhatónak nem találja, a székesfőváros nincs kötve az *a)* és *b)* pontok szerint kiszámított értékekhez, hanem a felek által bevallott becsértéket, vagy a székesfőváros középítési bizottsága által fogantatosított becslés útján megállapított értékeket veheti a kiszabás alapjául. Ezen értékmegállapítási módot alkalmazhatja a székesfőváros azon esetekben is, a midőn a telekkönyvi átírást elrendelő telekkönyvi hatósági végzésben az átírt ingatlan vételára, csereértéke, vagy hagyatéki becslési értéke kitüntetve nincsen és a *b)* pont szerint kiszámított értéket a kiszabás alapjául elfogadhatónak nem találja. Ha a felek a középítési bizottság által megállapított becsértéket sérelmesnek találják, az ingatlan becsértékének választott becselő bizottság által való megállapítását kérelmezhetik. Az átíratási díj alól mentesek: 1. A m. kir. államkincstár és a kormány kezelése alatt álló közcélú közalapok és alapítványok, valamint a m. kir. államvasutak. 2. Budapest székesfőváros közönsége és a székesfőváros kezelése alatt álló közcélú közalapok és

alapítványok. 3. Egyházak templomaikra nézve, továbbá tudományos, közoktatási és közjótékonyági egyletek és intézetek azon ingatlanaira nézve, a melyeket kizárólag tudományos, közoktatási vagy közjótékonyági célokra használnak. 4. Azon átíratások, a melyek közcélú kisajátítás alapján történtek. 5. Gyárak, a melyek az 1890 : XIII. t.-cikkben megállapított kedvezményekben részesítettek, azon ingatlanaira nézve, a melyeket a kedvezményekre megállapított határidőn belül és azon gyári üzletág céljára szereznek és tényleg használnak is, a mely gyári üzletág a kedvezményekben részesített.

KUTATÁSOK A PANTHEONBAN. Az olasz szépművészetek ministeriuma költségén a római Pantheonban kutatásokat eszközöltek, és az eredmények nagyon ki-elégítőek. Kiderítették, hogy a régi római templom építéséhez használt téglák *Hadrián* császár korából, tehát a *Krisztus* utáni második századból erednek, míg eddig azt hitték, hogy a Pantheon *Krisztus* előtt 26-ban, egy kiszáradt mocsár helyén, *Agrippa* építtette. Ebből a föltevésből indulva ki, *Bacelli* minister 10 év előtt e fölíratot alkalmaztatta az antik műemlék homlokzatán; »*Agrippa fecit*«. A kutatásokat most szorgosan folytatják és legutóbb egy második márványpadozatot találtak a jelenlegi alatt, a miből azt következtetik, hogy még a Pantheon fölépítése előtt egy másik épület állt ugyanazon a helyen. Tovább ásták a talajt és egy derékszögben épített építmény alapfalaira akadtak. Ez volt valószínűleg a régi írók által emlegetett *Agrippa* Pantheonja, míg a Pantheon mai alakjában, különösen a kúpola, nyilván *Hadrián*-tól ered. *Bacelli*, a ki a fent érintett fölíratot alkalmaztatta, a kutatások eredménye dacára az eredeti fölfogás mellett kardoskodik.

MAGYAR ÉPÍTÉSZ DIADALA BERLINBEN. A berlini »Architekten-Verein« pályázatot hirdetett a *Königsplatz* művészileg megoldandó beépítésének tervére. Ritka eset, hogy az ily pályázaton külföldi építésszek vennének részt, pedig a német egylet bírálóbizottságainak minden tekintet felreievő igazságszeretetében meg lehet bizni. A főntemlitett pályázaton magyar építész is részt vett, a mi által lekötelezte a hazai építészkart, a melynek jó renommét szerzett. KOLBENHEYER

Gyula építész, állami ipariskolai tanárnak nincs is oka megbánni, hogy együtt pályázott a német építészekkel, mert *elvitte előlük az egyleti pályadíjat*. A tervrendezés architektonikus megoldását a naiv németek még pályázat útján szerzik be; nálunk e részben öntudatosabban járnak el a műszaki hivatalok: végigvonalozzák a már fönnálló girbe-görbe utcákat és ha ilyen formán nem jövedelmezne eleget a beépítés, azért terveznek parkot is, hogy elcsipjenek egy részt belőle épületek számára. A tervpályázatot csak akkor írják ki, a mikor hosszas tervezés és megállapodás után a városi közgyűlésen valamely szakember beható megvitátást provokál. Ilyformán nyerünk új jó pályatervet, a melyet a mérnöki hivatal újból átvonalazhat, mint tette azt a megelőző tervvel. Vajjon mikor jó el az ideje annak, hogy a hazai építészeknek alkalmat nyujtanak képességeiknek a hazai ügy javára történendő értékesítésére; mikor írják ki végre a budapesti általános szabályozó terv pályázatát? A pompás feladat minden magyar építész lelkesítene, s köztük bizonyára Kolbenheyer Gyulát is, a kinek Berlinre vonatkozó terv-tervét nagyon dicsérik. Münstermann egyleti elnök igen hizelgő levél kíséretében küldte el a pályadíjat s a reá vonatkozó okiratokat, a melyek az ivszerűen elhelyezett oszlopsoros architektúrát, a magyar építész monumentális, tágas lépcsőzetekkel diszitett tervmegoldását különös dicsérettel tüntetik ki.

ZSIGMONDY VILMOS SZOBRA. Zsigmondy Vilmos mérnöknek, a ki az artézikutak előállításában európai hirnévre tett szert s a ki a budapesti artézikutat is tervezte és fölépítette, emléksobrot állítanak. A főváros képzőművészeti bizottsága Szécsi szobrászt bizta meg a szobor elkészítésével, a ki ennek teljes sikerrel felelt meg úgy, hogy a bizottság tagjai a legnagyobb meglepésüket nyilvánították. Most még csak a szobor helyének meghatározása van hátra; egyelőre — az ezredéves kiállítás bezártáig — a szobor a fővárosi pavillonban lesz elhelyezve.

KÓRHÁZÉPÍTÉS KESZTHELYEN. A városi közegészségügyi bizottság, miután a jelenlegi városi kórház rendeltetésének nem felel meg, új kórház építését elodázhatatlannak tartja s egyidejűleg az új kórház építési ügyének tanulmányozására Nagy István városbíró, dr. Neumark Béla

városi-, dr. Hanny Ödön járási-orvosok, dr. Illés ezredorvos és Galba Károly építészből álló bizottságot választott.

SZÉPMŰVÉSZETI MUZEUM. Az ezredéves kiállítás emlékére a kormány állandó szépművészeti muzeumot kíván építtetni. A kultuszminister e célból a városligetben 10,000 négyszögöl területet kért a fővárostól. A mérnöki hivatal, mely az ügyet véleményezés végett tanulmányozta, jelentésében a főváros érdekeire hivatkozva tiltakozását fejezte ki ez ellen, s a Kalvária-tér, vagy az Uj-vásártér átengedését javasolta, ha pedig ezeket nem akarná a főváros beépíttetni — s ez volna a leghelyesebb — az új-épület lebontása által keletkezett szabad térnek egy darabját ajánlta. A tanács a mérnöki hivatal javaslatát nem fogadta el, hanem utasította a mérnöki hivatalt, hogy a Stefánia-úton jelöljön ki területet a muzeum számára, s erről tervrajzot mutasson be.

FEGYHÁZBÓL MUZEUM. A régi híres munkácsi fegyházat megszüntetik, mert a szükséges építkezéseket nem tudják a várszerű alkotmányon úgy végrehajtani, a mint az egészségügyi követelmények rendelnék. A börtönből muzeumot hevenyésznek; oda helyezik el a felső-magyarországi régiségek gyűjteményét. Helyette pedig az igazságügyi miniszter Debreczenben építtet nagy kerületi börtönt hatszáz emberre. Helyét már ki is szemelték közel a városhoz.

OROSZ STIL. Érdekes eszmét vetett föl Werescsagin hirneves orosz festő. Azt a tanácsot adja a moszkvaiaknak, hogy házaikat *kizárólag* orosz stilban építsék, mi által elérhetik azt, hogy Moszkva a világ leglátogatottabb városa lesz, és így könnyű szerrel milliókat szerezhet meg a mellett, hogy a nemzeti kultusznak intenzív lendületet ad. E nemzeti építkezésekkel természetesen a kormánynak kellene előljárnia, mely esetben a magánosok önként követnék a példáját.

A SZOBROK TÖRZSKÖNYVE. A tanács elhatározta, hogy a főváros területén levő nevezetesebb szobrok történetét megírattja, s eképen róluk törzskönyvet készít, hogy az utókor a szobrok létrehozása körül történt összes mozgalmakat és intézkedéseket összegyűjtve találja. A Petőfi-szobor történetét már megírta Amtmann Géza, most a Széchenyi-, Eötvös- és József nádor-szobrokeit Buday József dr.

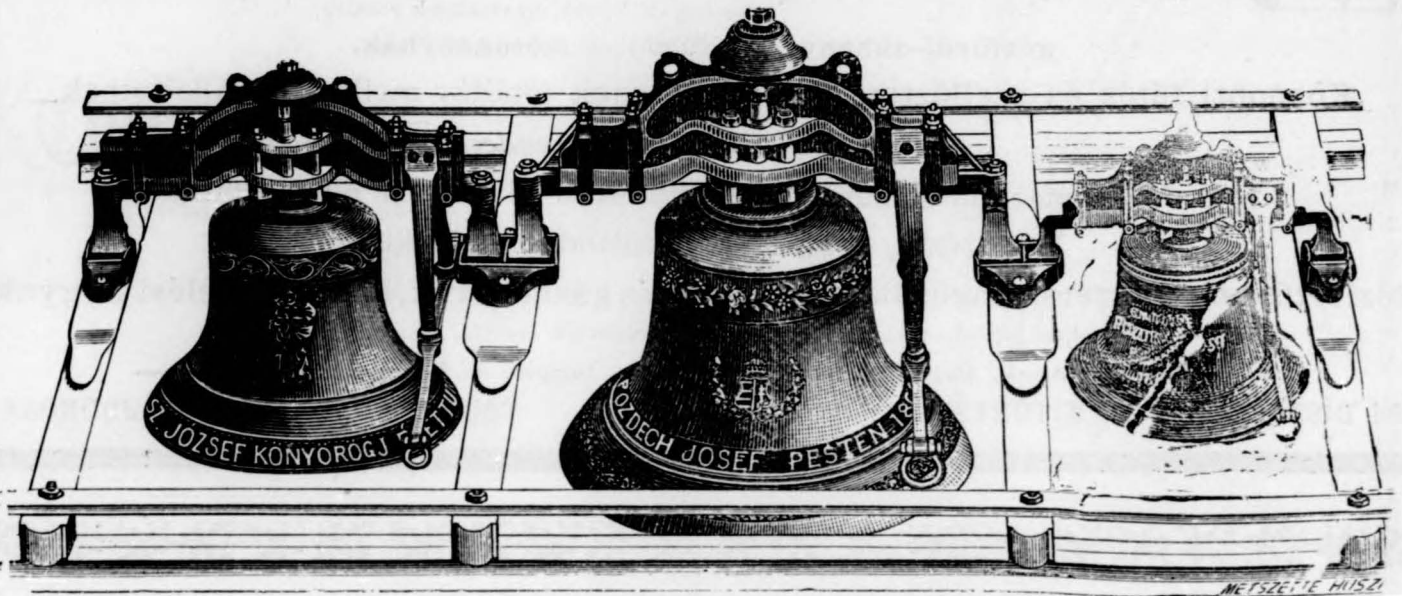
MELOCCO PÉTER, Budapest

római-velencei márványmozaiklap- és cémentárú-gyáros, betonépítő vállalkozó.

Elvállal mindenféle **betonépítkezést**, gépalapozásokat, medencéket, gerendaboltozásokat, **betonburkolatokat**, **csatornázást**, **hid- és zsilipépítést** porlandcément csömöszölt betonból; — mindent a legjutányosabb áron és legrövidebb idő alatt épít. Szállít egyszerű és dessinezett **márványmozaik-lapokat**, 10—100 cm. átmérős kiváló horderejű **cémentbétoncsöveket**, csőzsilipek, csatornák, vízvezetékek s víztelenítések és más hasonló célokra.

Költségelőirányzatok és árjegyzékek ingyen és bérmentve.

Gyár és központi iroda: VI. ker., Dévay-utca 21. sz. a.

POZDECH JÓZSEF UTÓDAI

(Alapított 1847-ben)

Jhúry János és Fia

Első magyar gőzerőre berendezett

fuvógyár, harang- és érezöntőde, szab. harangfelszerelés és nagyszerkovácsság

Budapest, VI., Lehel- és Dévay-utca sarkán,

saját ház, a magyar államvasutak nyugoti pályaudvara közelében.

Minden **nagyságú harangok öntése** és oly **új modorú felszerelése** vállaltatik el, hogy a harangok használata a koronában tizenkétszer eszközölhető helyre fordítás által, az idővel bekövetkezendő kikopás s ennek kifolyásából eredhető megrepedéstől egészen megmenthető, hogy az előbbi régi rendszernél a harangozáshoz szükséges **kézi erő** az új rendszernél annyira alább szállt, miként azon harang húzásához, melyhez régi modor szerint **négy ember kellett**, a mostani szerint ahhoz **csak egy ember szükséges** s így egy ember maga egyszerre több harangot is húzhat. E gyárban készíttetnek továbbá **vertvas harangállványok** is, melyek rendeltetése a torony rázkódtatását elhárítani és a harangokat tűz esetében megvédeni; ugyanitt felszeríttetnek még **régi harangok** is. Ajánlatnak továbbá a gyár részéről **kocsiemelők** (Winden) és mindennemű **fuvók**, minden alak- és nagyságban, különböző **tábori tűzhelyek, üllök, satuk** s minden néven nevezendő **kovács- és lakatos-szerszámok**; **aczéloztatnak üllök, satuk**; minden a nagyszerkovácsmunkába vágó tárgyak **gyorsan** elkészíttetnek és **kedvező feltételek** mellett megrendelhetők.

Régi harangok és üllök folyó áron becseréltetnek.

Gyártmányainkról kívánatra árjegyzékkel ingyen és bérmentve szolgálunk.

Az 1885-ki budapesti országos kiállítás alkalmával ő es. és kir. apostoli Felsége által az aranykoronás érdemkereszttel kitüntetve.

Harang-, fuvó-, továbbá kovács-, lakatos- és rézműves-szerszámait után nagy kiállítási éremmel kitüntetve.

»HUNNIA«

gépgyár és vasöntőde részvény-társaság

ezelőtt:

TARNÓCZY tűzoltószer- és gépgyár-részvénytársaság

BUDAPEST.

Gyár és iroda: VI. ker., Külső váci-út 95. sz. Városi iroda, mintaraktár: VI. ker., Teréz-körút 36. sz.

Városi vízművek, ártézi kutforrások, házi légszesz, vízvezetékek, angol closet, fürdő- és csatornázási berendezések, szivattyus vízvezetékek, kastélyok, kertek, gazdaságok részére,

gőzfürdő-zuhany; kádfürdő és mosókonyhák.

Központi fűtés és szellőztetési berendezések jótállás mellett felvállaltatnak.

——— *Teljes malom- és műhelyberendezések.* ———

Fém és fa megmunkálásra a legpontosabb kivitelben elfogadtatnak.

Tűzifecskendők, szivattyúk, kutak, legtökéletesebb szerkezettel.

Gőzfertőtlenítők, szerszámgépek, petroleum- és gázmotorok, hadfelszerelési tárgyak teljes jótállás mellett legkedvezőbb feltételek mellett gyártatnak

——— *Árlapok, költségvetések, kívánatra ingyen és bérmentve.* ———

104 DÍSZOKLEVÉL ÉS KITÜNTETÉS.

TÖBB SZABADALOM TULAJDONOSA.

KNUTH KÁROLY

mérnök és gyáros

BUDAPESTEN, VII. ker., Szövetség-utca 3. szám.

Jótállás mellett elvállal:

gáz- és vízvezetéki berendezéseket,

klosetek, csatornázások,

bármely rendszerű központi és helyi-fűtés és szellőztetések,

szivattyúk, vízerőművi gépek,

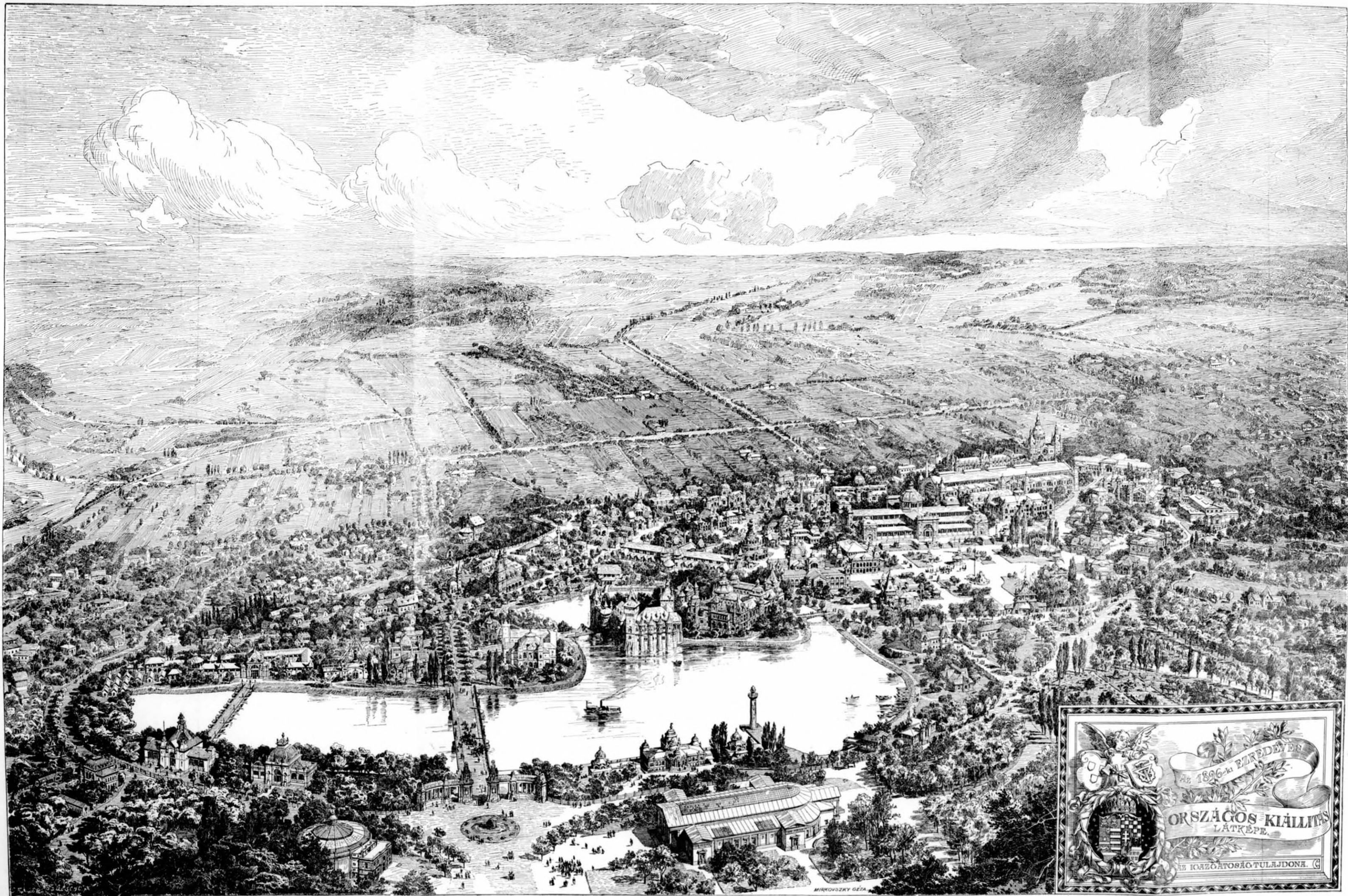
gőz, mosó, főző és konyhaszűrő, fertőtlenítő, szárító és fürdő-berendezések és gőzfürdő készítését, városok kastélyok, gyárak, bérházak stb. számára.

Vállalkozik: egészségügyi berendezések tervezésére és készítésére.

Tervek és költségvetések készséggel készíttetnek.

DÚSAN FELSZERELT KÓAGYAGCSÓ RAKTÁRA.

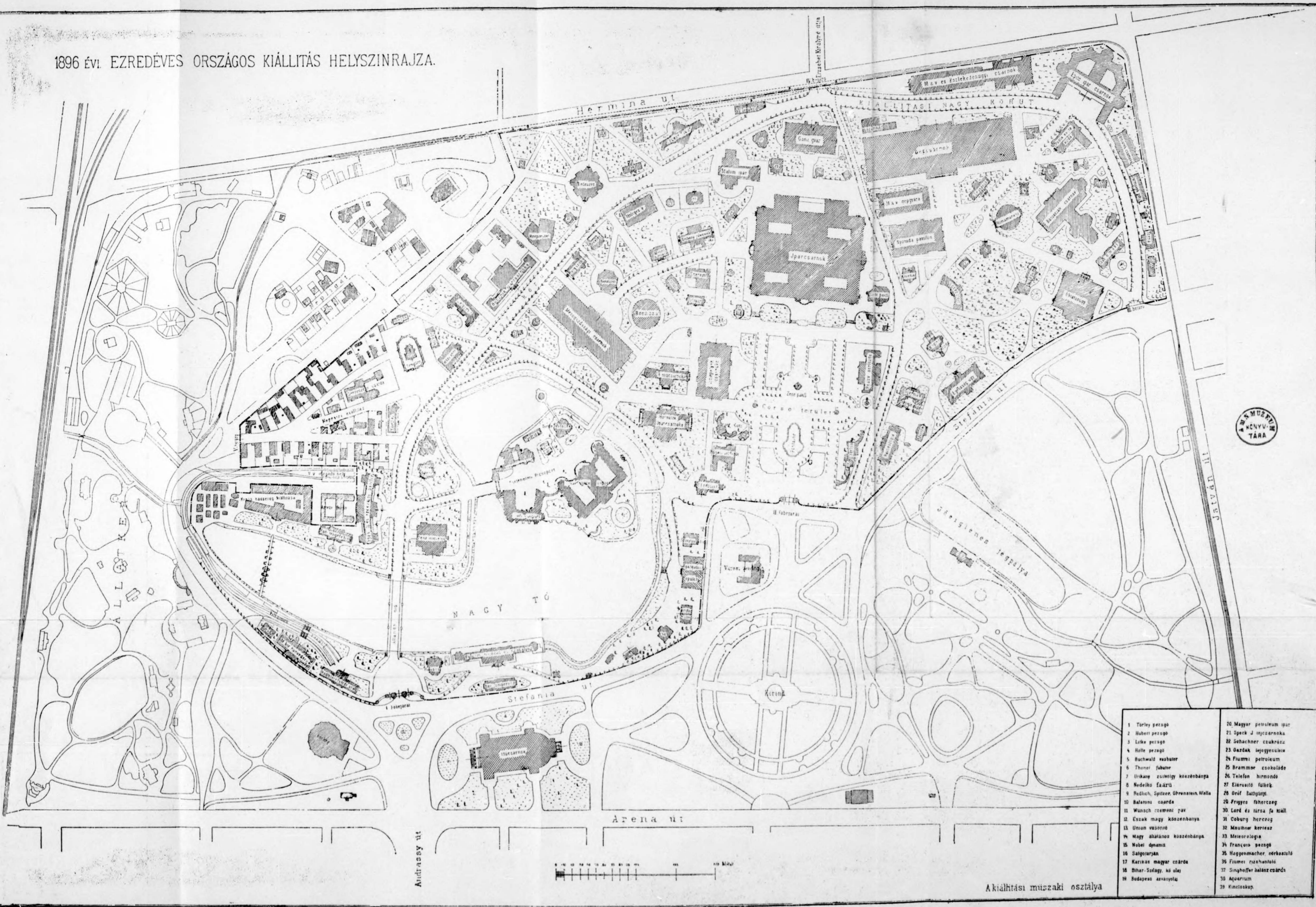

Az 1896-ki Ezeréves
ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS
LÁTKÉPE.
Az IGAZGATÓSÁG TULAJDONA. C.

MIRKOVSKY GÉZA

1896 évi. EZREDEVES ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS HELYSZINRAJZA.

1. Törley pezsgő	20. Magyar petróleum ipar
2. Hubert pezsgő	21. Speck J. tejcsarnoka
3. Lillie pezsgő	22. Gebachner cukrácz
4. Halle pezsgő	23. Gárdak lejegyzése
5. Buchwald vasbater	24. Fiumei petróleum
6. Thonet fabator	25. Brammer csokoláde
7. Urkány zsvivolyi közénbánya	26. Telefon hírmódo
8. Nedelko faárú	27. Eljárúto fülkék
9. Hedich, Spitzer, Ohrenstein, Walla	28. Orif. Bathányi
10. Balaton csarda	29. Frigyes faherczeg
11. Wunsch cementi pav	30. Lord és tarse fa kiáll.
12. Essak magy közénbánya	31. Coburg herczeg
13. Union vasöntő	32. Mauthner keresz
14. Magy általános közénbánya	33. Meteorologia
15. Nobel dynamit	34. François pezsgő
16. Salgótarján	35. Hagenmacher sörkóstoló
17. Karikae magyar csárde	36. Fiumei vízszantó
18. Bihar-Szilágy, kő olaj	37. Singhoffler halász csárde
19. Budapesti asványolaj	38. Aquarium
	39. Kincstoskóp

A kiállítási muszaki osztálya